

Kosova Ceza Hukuku Sistemi ve Kabahatler Kanunu^(*)

Kosovo Criminal Law System and Misdemeanor Act

İbrahim ÖMER^(**)

Öz:

Bu çalışmada Avrupa kıtasının en genç devleti olan Kosova Cumhuriyeti'nde uygulanan ceza hukuku sistemi ve Kabahatler Kanunu incelenmiştir. Ancak bu konular incelenmeden önce ülke hakkında genel bilgiler, hukuk sistemi ve uygulamadaki bazı sorunların da bilinmesi gerekmektedir. Bu çerçevede özellikle Birleşmiş Milletler Kosova Misyonu olarak bilinen UNMIK döneminde kabul edilen yasa gücünde düzenlemelere ve karma mevzuat sorununa değinilmiştir. Diğer yandan, Sırbistan ve Sırbistan'ın tezlerini haklı bulan bir grup ülke tarafından tanınmayan Kosova, uluslararası alanda hem tanınma hem de uluslararası örgütlere üye olma mücadelesini sürdürmektedir. Bu örgütlerden bir tanesi de Avrupa Birliği'dir. Bu doğrultuda yürürlükte bulunan mevzuatın Avrupa Birliği topluluk müktesebatına yakınlaştırmaya yönelik çalışmaların yapılması gerekmektedir. Kosova'da yürürlükte bulunan Ceza Kanunu ve Kabahatler Kanunu'nun Avrupa Birliği düzenlemelerine atıf yapmasının önemli olduğu söylenebilir. Çalışma kapsamında Kosova ceza hukuku sistemine genel hatlarıyla değinilmiştir. Ceza hukuku sisteminin tarihçesi ve Kosova Cumhuriyeti Ceza Kanunu'nun temel özelliklerinin üzerinde durulmuştur. Kabahatler Kanunu ise daha ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bu kapsamda Kabahat kavramına, Kabahat Sorumluluğuna Dair Hükümler, İdari Yaptırımlara Dair Hükümler ve İdari Yaptırım Kararlarına Karşı Başvuru Yollarına Dair Hükümler başlıklarına değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler:

Kosova, Ceza Hukuku Sistemi, Kabahatler Kanunu, Suç, Kabahat.

^(*) Hakem denetiminden geçmiştir.
Makalenin geliş tarihi: 03.06.2024 - Makalenin kabul tarihi: 26.06.2024.

^(**) Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Doktora Öğrencisi, Bursa-Türkiye; Universum International College, Öğretim Görevlisi, Priştine-Kosova,
E-posta: av.ibrahimomer@gmail.com,
Orcid ID: <https://orcid.org/0009-0000-6112-0100>.

Abstract:

In this study, the criminal law system and the Misdemeanor Act implemented in the Republic of Kosovo, which is the youngest state of the European continent were examined. However, before examining these issues, it is necessary to know general information about the country, the legal system and some problems in practice. In this context, the regulations having the force of law adopted during the UNMIK period, known as the United Nations Kosovo Mission, and the problem of mixed legislation were touched upon. On the other hand, Kosovo, which is not recognized by Serbia and a group of countries that find Serbia's arguments justified, continues its struggle for both international recognition and membership in international organizations. One of these organizations is the European Union. In this regard, efforts need to be made to bring the legislation in force closer to the European Union community acquis. It can be said that it is important that the Criminal Code and Misdemeanor Act in force in Kosovo make reference to European Union regulations. Within the scope of the study, the Kosovo Criminal Law system is mentioned in general terms. The history of the criminal law system and the main features of the Criminal Code of the Republic of Kosovo are examined. The Misdemeanor Act has been examined in more detail. In this context, the concept of Misdemeanor, Provisions Concerning Liability for Misdemeanor, Provisions Concerning Administrative Sanctions and Provisions Concerning Applications Against Administrative Sanction Decisions are mentioned.

Keywords:

Kosovo, Criminal Law System, Misdemeanor Act, Crime, Misdemeanor.

GİRİŞ

Çalışmanın konusu Kosova Cumhuriyeti ceza hukuku sistemi ve Kabahatler Kanunu'dur. Bununla birlikte konuyu incelemeye başlamadan önce, ülke hakkında genel bilgilerin verilmesi gerekmektedir. Ülkenin anayasal düzeni ve hukuk sisteminin anlaşılabilmesi bakımından bu önemlidir. Kosova Cumhuriyeti Avrupa'nın en yeni ülkesidir. 2008 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir. Bu çalışmanın yapıldığı tarih itibarıyla 114 ülke tarafından tanınmıştır¹.

Bağımsızlık öncesi, tarihsel süreç içerisinde özellikle Arnavut ve Sırp halkları arasında çeşitli çatışmalar yaşanmıştır. 1912 yılı öncesinde Osmanlı vilayeti olan Kosova, Balkan Savaşlarının sonucunda Sırbistan Krallığı'nın egemenliği altına girmiştir. Ülkenin ismi, Birinci Dünya Savaşı sonucunda Sırp Hırvat Sloven Krallığı, sonrasında Yugoslavya Krallığı olarak değişmiştir. "Yugo" Sırp dilinde Güney anlamına gelmektedir. Yugoslavya ise Güney Slavların ülkesi olarak kurulmuştur. Ancak bu düşünce temeldeki Sırp, Hırvat ve Sloven milliyetçiliğine engel olamamıştır². İkinci Dünya Savaşından sonra ise sosyalist esaslara dayalı olan Yugoslavya kurulmuştur. Doksanlı yıllara kadar varlığını sürdüren bu devlette, Kosova'ya özerk bölge statüsü verilmiştir. Doksanlı yıllarda ortaya çıkan

¹ Republic of Kosovo Ministry of Foreign Affairs, International Recognitions of the Republic of Kosovo, <https://mfa-ks.net/lista-e-njohjeve> (Erişim Tarihi: 24.05.2024).

² Ivo J. Lederer, 'Nationalism and the Yugoslavs', Nationalism in Eastern Europe, Ed. Peter F. Sugar, Ivo J. Lederer, University of Washington Press, Seattle, 1971, s. 398.

milliyetçilik akımının etkisiyle Sırbistan'da iktidara gelen *Slobodan Milošević*, Kosova'nın özerkliğini önemli ölçüde sınırlamış ve bölgeyi merkezi yönetime bağlı hale getirmiştir. Kosovalı Arnavutların buna tepkisi sert olmuş ve North Atlantic Treaty Organization/ Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO)'nun Yugoslavya'ya müdahalesiyle Kosova'nın bağımsızlığı ile sonuçlanan sürece girilmiştir. Kosova Cumhuriyeti bağımsızlıktan sonra, politikalarını Avrupa Birliği ve NATO gibi uluslararası örgütlere üyelik hedefiyle yürütmektedir.

Kosova Meclisi, yürürlükteki kanunların Avrupa Birliği Topluluk Müktesebatı'na (*acquis communautaire*) uyumlaştırılması çerçevesinde kanunlaştırma faaliyetleri yürütmektedir. Öte yandan Avrupa kurumlarının bölgeye yakın bir ilgisi vardır. Avrupa Birliği Hukukun Üstünlüğü Misyonu (EULEX), hukukun üstünlüğünün sağlanması ve savaş suçlarının cezalandırılması amacıyla Kosova'da halen faaliyet göstermektedir. Bunun dışında, Kosova ve Sırbistan'ın temsilcileri, tarafların arasındaki sorunları görüşmek üzere düzenli aralıklarla Brüksel'de bir araya gelmektedir. Tarafların birbirine zıt talepleri nedeniyle bu sorunların çözülmesi biraz daha zaman alacak gibi görünmektedir. Diğer yandan Avrupa Birliği üye ülkeleri olan Yunanistan, Kıbrıs Rum Yönetimi, İspanya, Romanya ve Slovakya'nın halen Kosova'yı bağımsız devlet olarak tanımamaları bir diğer sorunu oluşturmaktadır. 1 Ocak 2024 tarihi itibarıyla Kosova vatandaşları Avrupa Birliği ülkelerine vizesiz seyahat etme hakkını kazanmıştır³. Diğer Balkan ülkeleriyle kıyaslandığında, bu hak Kosova vatandaşlarına oldukça geç tanınmıştır. Bu durumun pek çok siyasi sebebi olmakla beraber, bir diğer neden de Kosova vatandaşlarının Batı Avrupa ülkelerine göç etme eğilimidir⁴.

17.02.2008 tarihindeki Kosova Cumhuriyeti'nin bağımsızlık ilanının ardından 15.06.2008 tarihinde Kosova Cumhuriyeti Anayasası⁵ yürürlüğe girmiştir. Kosova ve Sırbistan temsilcilerinin arasında, bağımsızlık ilanı öncesinde yapılan müzakerelerden ortak bir sonuç çıkmamıştır. Bununla birlikte, eski Finlandiya Cumhurbaşkanı *Martti Ahtisaari* öncülüğünde hazırlanan ve kamuoyunda Ahtisaari Paketi veya çözüm paketi olarak bilinen Kosova'nın Statüsüne İlişkin Geniş Kapsamlı Çözüm Anlaşması⁶ kabul edilmiştir. Bu anlaşma, bir taslak veya rehber niteliğinde olmakla birlikte getirdiği hükümler çoğunlukla

³ Kosovo Visa Liberalisation Signed for Entry in Early 2024, https://home-affairs.ec.europa.eu/news/kosovo-visa-liberalisation-signed-entry-early-2024-2023-04-21_en (Erişim Tarihi: 24.05.2024).

⁴ Besim Zogaj, 'The Forms and Dissemination of Organized Crime as a Phenomen in Republic of Kosova', 2021, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3864840 (Erişim Tarihi: 25.06.2024), ss. 1-25, s. 22.

⁵ Kosova Cumhuriyeti Anayasası, <http://www.gjk-ks.org/repository/docs/Kosova.Cumhuriyeti.Anayasasi.pdf> (Erişim Tarihi: 24.05.2024).

⁶ Kosova'nın Statüsüne İlişkin Geniş Kapsamlı Çözüm Anlaşması, <http://old.kuvendikosoves.org/common/docs/Propozim%20per%20Statusin%20e%20Kosoves.pdf> (Erişim Tarihi: 24.05.2024).

Anayasa'ya aktarılmıştır. Tarafları uzlaştırmaya dönük olan çözüm paketi sonucunda kabul edilen Anayasa aşırı taleplere karşı kendince orta bir yol bulmaya çalışmıştır. Örneğin, Anayasa ile bir yandan Kosova'daki etnik topluluklara geniş haklar tanırken öte yandan Anayasa'nın 1. maddesinin 3. fıkrasına göre *"Kosova Cumhuriyeti herhangi bir ülkenin veya ülke kısmının toprak bütünlüğü üzerinde hak iddiası yoktur ve herhangi bir ülke veya ülke kısmı ile birleşmeyi talep etmeyecektir."* Bu düzenleme gerek Kosova'yı kendi parçası olarak gören Sırbistan'a, gerek ise Arnavutluk ile birleşme ideali olan Arnavut kesime karşı verilen açık bir mesaj niteliğindedir. Anastasi'ye göre, *"Kosova Anayasası açık karakteriyle Avrupa Birliği'ne uyum sürecini sadece giriş metnindeki bir ideal olarak belirlememiş, bu ideali hükümleriyle de somutlaştırmış bir metindir"*⁷.

Kosova, Sırbistan ve ona destek veren bazı ülkeler tarafından halen devlet olarak tanınmamıştır. Bunun olumsuz sonuçlarından bazıları da Kosova'nın halen Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi gibi uluslararası örgütlere üye olmamasıdır. Murati'ye göre bu durum Kosova'yı Avrupa insan hakları standartlarının dışına itmektedir⁸.

I. KOSOVA CUMHURİYETİ HUKUK SİSTEMİ VE CEZA HUKUKU SİSTEMİNE DAİR GENEL BİLGİLER

A. Genel Çerçeve

Kıta Avrupası hukuk sistemi (ius commune) Ortaçağ'ın başından itibaren, İngiltere istisna olmak üzere, Batı ve Orta Avrupa'nın Roma hukukunu temel alarak geliştirdikleri hukuk sistemini ifade eder⁹. Kosova'da da Türkiye'ye benzer şekilde, bu hukuk sistemi uygulanmaktadır. Ancak yapısal olarak yargı sistemi Türkiye'ye göre daha yalın niteliktedir. Bu durum Kosova'nın gerek yüzölçümü gerek ise nüfus bakımından daha küçük olmasıyla açıklanabilir. 03/L-199 sayılı Mahkemeler Kanunu'na göre, mahkemeler ilk derece Belediye Mahkemeleri ve istinaf mercii olarak görev yapan Bölge Mahkemele-ri olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Temyiz mercii olarak Gjykata Supreme (Yüksek Mahkeme) görevlidir¹⁰. İdari davalara bakmakla Priştine Belediye

⁷ Aurela Anastasi, 'Kushtetuta e Republikës së Kosovës Dhe Integrimi i Saj EuroAtlantik (Kosova Cumhuriyeti Anayasası ve Onun Avro-Atlantik Entegrasyonu)', Gjeopolitika, Issue: 04, 2010, ss. 69-75, s. 69. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=36498> (Erişim Tarihi 02.04.2024).

⁸ Valon Murati, 'Kosovo between International Administration National Efforts for Statehood and Parallel Structures: Consequences for Human Rights and Democracy', Lessons (not) Learned With Regard to Human Rights and Democracy, A Comparison of Bosnia and Herzegovina, Kosovo, Macedonia, European Academic Press, Priştine, 2009, s. 131.

⁹ Arzu Oğuz, Karşılaştırmalı Hukuk, 1. Basım, Yetkin Yayınları, Ankara, 2003, s. 56, 57.

¹⁰ Azem Hajdari / Shpresa Ibrahim / Albulena Hajdari, 'Reforming of the Judicial System of Kosovo based on Law No 03-L-199 On Courts', s. 237, Iliria International Review, 2014/1, Priştine, ss. 231-250, s. 237.

Mahkemesi görevlidir. Anayasa Mahkemesi, kanunların ve Anayasa’da belirlenen bazı idari işlemlerin Anayasaya uygunluğunun denetimini yaptığı gibi, bireysel başvuru mercii olarak da görev yapmaktadır. Bunun gibi Halkın Avukatı Enstitüsü (Ombudsperson) de savaş döneminden beri görev yapmakta ve insan hakları ihlalleriyle ilgili çalışmalar yürütmektedir.

Avrupa Komisyonu 2023 yılı raporuna göre; Kosova, yargı ve temel haklara ilişkin AB müktesebatının ve Avrupa standartlarının uygulanması konusunda erken bir aşama ile belli bir düzeyde hazırlık arasındadır. Bu alanda sınırlı ilerleme kaydedilmiştir¹¹.

Kosova’da en eski devlet üniversitesi olan “Hasan Prishtina” Üniversitesi’nde yine en eski Hukuk Fakültesi bulunmaktadır. Bağımsızlığın ilanından sonra, Prizren Ukshin Hoti Üniversitesi ve Peja Haxhi Zeka Üniversitesi, Gjilan Kadri Zeka Üniversitelerinde Hukuk Fakülteleri kurulmuştur. Özel üniversite statüsünde sayılan kolejlerin büyük çoğunluğunda da hukuk eğitimi verilmektedir. Kosova Eğitim Bilim ve Teknoloji Bakanlığı’nın 2022/2023 yılları eğitim istatistiklerine göre özel kolejlerin sayısı on dördtür¹². Buna rağmen, hukuk alanında yapılan akademik çalışmaların sayısı azdır. Söz gelimi çalışma konumuzu teşkil eden kabahatler hukuku ile ilgili olarak yazılmış bir tez veya makaleye ulaşmak mümkün olmamıştır¹³. Hukuk eğitimi tamamlayanların gerek hâkim ve savcılık, gerek avukatlık için merkezi düzeyde yapılan “jurisprudence” adlı sınava girmeleri gerekmektedir.

Avrupa Birliği’ne uyum süreci kapsamında, 2010 yılında Avrupa Entegrasyon Bakanlığı kurulmuştur. Daha önce Başbakanlık bünyesinde faaliyet gösteren Avrupa Entegrasyon Ajansı’nın yetkileri işbu yeni Bakanlığa aktarılmıştır. Bakanlığın ana görevi, kanun tasarılarının Avrupa Birliği topluluk müktesebatına (*acquis communautaire*) uyumlu olup olmadığının denetlenmesi ve konuya ilişkin bilgilendirme raporunun hazırlanıp hükümete sunulmasıdır¹⁴. Tüm bunlara rağmen, Kosova hukuk sisteminde önemli sorunlar yaşanmaktadır. Aşağıda daha ayrıntılı olarak değinilecek olan mevzuatın kar-

¹¹ European Commission, Kosovo 2023 Report, https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/document/download/760aacca-4e88-4667-8792-3ed08cdd65c3_en?filename=SWD_2023_692%20Kosovo%20report_0.pdf (Erişim Tarihi: 24.05.2024), s. 15.

¹² Kosova Cumhuriyeti Eğitim Bilim ve Teknoloji Bakanlığı 2022/2023 Eğitim İstatistikleri, s. 88, <https://masht.rks-gov.net/statistikat-e-arsimitne-kosove-2022-2023> (Erişim Tarihi: 11.06.2024).

¹³ Kosova’da başarılı bulunan yüksek lisans ve doktora tezlerinin de taranarak internet erişimine açılması gerekmektedir.

¹⁴ Afrim Hoti, ‘Respektimi Dhe Mbrojtja e Të Drejtave Të Punëtorëve Në Kosovë (Kosova’da İşçi Haklarının Korunması ve Onlara Saygı Duyulması)’, 2011, Briefing: 37, s. 1., <https://www.yumpu.com/xx/document/read/19750173/respektimi-dhe-mbrojtja-e-te-drejtave-te-punetoreve-ne-solidar> (Erişim Tarihi: 20.01.2024).

maşık yapısı bu sorunların başında gelmektedir. Diğer yandan hem uluslararası hem de yerel aktörlerin varlığı zaman zaman yetki karmaşasına neden olmuştur. Sonuç olarak Kosova hukuk sistemi halen karma ve geçiş sürecinde olan bir sistem görünümündedir.

B. Karma Mevzuat Sorunu

1999 savaşını sona erdiren anlaşmayla birlikte, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 1244 sayılı kararı Kosova'da Birleşmiş Milletler yönetiminin hukuki dayanağını oluşturmuştur. Birleşmiş Milletler Kosova Misyonu anlamına gelen United Nations Mission in Kosovo (UNMIK), 1999 yılından 2008 yılına kadar etkin bir şekilde görev yapmıştır. 1244 sayılı karara göre Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Özel Temsilcisi¹⁵, atanmış ve kendisine verilen geniş yetkiler çerçevesinde göreve başlamıştır.

Sözü edilen geniş yetkilerin arasında kuşkusuz en önemlisi tek taraflı olarak kanun gücünde düzenleme çıkarma yetkisidir. UNMIK Regulation adı altında çıkarılmış olan bu kanun gücünde belgeler Türkçeye UNMIK yönetmeliği olarak çevrildiyse de yönetmelikler kanunların altında bulunan normlar olduğundan UNMIK Düzenlemesi tabirinin kullanılması daha doğru olacaktır.

UNMIK yönetiminin çıkardığı ilk düzenlemelerden birisi Kosova'da yürürlükte olacak kanunlar ile ilgilidir. Bu düzenleme, etkisi azalsa da hala devam etmekte olan mevzuat karmaşasının ve hukuk sisteminin miladı olmuştur. İlgili düzenlemeye göre, UNMIK Şefi tarafından çıkarılan UNMIK Düzenlemeleri öncelikli olarak uygulanacaktır; Bununla birlikte 1989 öncesinde Kosova'da uygulanan kanunların UNMIK Düzenlemeleri ile çatışmayan hükümleri geçerlidir. 1989 ila 1999 arasında kabul edilen kanunlar, UNMIK Düzenlemeleriyle çatışmadıkları ve ayrımcı hükümler içermedikleri sürece geçerli olacaktır. 2001 yılında yapılan seçimlerden sonra oluşan mecliste kabul edilen kanunlar UNMIK Şefi'nin uygun bulması durumunda yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Zamanla UNMIK yönetimi yetkilerini yerel meclise ve hükümete devrettiyse de bu durum bağımsızlık ilanının yapıldığı 2008 yılına kadar sürmüştür. Son olarak, bağımsızlık ilanı sonrası egemen Kosova Meclisinin kabul ettiği kanunlar yürürlükte¹⁶.

Dolayısıyla Kosova mevzuatını, eski Yugoslavya dönemi kanunları, UNMIK Düzenlemeleri, Kosova Meclisince kabul edilip UNMIK tarafın-

¹⁵ Kosova kamuoyunda Birleşmiş Milletler Genel Sekreter Özel Temsilcisi'ni ifade etmek üzere yaygın olarak "UNMIK Şefi" tabiri kullanılmıştır.

¹⁶ Afrim Hoti, Mbrojtja e Të Drejtave Në Kosovë (Kosova'da Hakların Korunması), MPDL Movement for Peace, 2010, s. 18.

dan yayınlanmış kanunlar, Bağımsızlık ilanı sonrası kabul edilen kanunlar olmak üzere dörde ayırmak mümkündür. Bağımsızlık ilanı sonrası Kosova Meclisi tarafından Borçlar Kanunu, Ceza Kanunu, İş Kanunu gibi temel kanunlar çıkarılmıştır. Günümüz itibarıyla yürürlükteki kanunlar Kosova Resmi Gazetesi'nin web sitesinde liste halinde bulunmaktadır. Ancak bazı alanlarda halen uygulamada olan UNMIK Düzenlemeleri, 2001-2008 ara döneminde Kosova Meclisi tarafından çıkarılan kanunlar ve eski Yugoslavya döneminin bazı kanunlarının kullanılıyor olması ciddi kafa karışıklığına neden olmakta ve hukuk güvenliğini sarsmaktadır. Kosova Meclisi'nin yoğun mesai harca-yarak konuyla ilgili çözüm üretmesi ve hukuk sistemine açık bir nitelik kazandırması gerekir.

Değinilmesi gereken bir diğer husus da Kosova'da Resmi Gazetenin beş dilde yayınlanıyor olmasıdır. Kosova Cumhuriyeti Resmi Gazetesi Kanununa göre parlamentoda kabul edilen tüm kanunların Arnavutça, Sırpça, İngilizce, Türkçe ve Boşnakça yayınlanması gerekir¹⁷. Kosova'daki kanunların Türkçe çevirileri, çoğunlukla Arnavutça aslından gelişigüzel çevrilmiş ve kaliteli bir hukuk Türkçesinden yoksundur. Bu sebeple değerlendirme yapılırken Türkçe çevirilerin yanında Arnavutça aslının veya İngilizce çevirilerinin kullanılması daha isabetli olacaktır.

Kosova Cumhuriyeti Anayasası ve Kosova Cumhuriyeti Dillerin Kullanımı Kanunu'na göre, Kosova genelinde Arnavutça ve Sırpça resmi dillerdir¹⁸. Bu kanuna göre, Arnavutça ve Sırpça dışındaki diğer toplulukların konuştukları diller (Boşnakça ve Türkçe) belli bir belediyede o dili konuşanların toplam nüfusun %5'ini geçmesi halinde 'resmi dil statüsüne' sahip olup, bölgesel düzeyde resmîyetleri olacaktır¹⁹.

Kosova Halkın Avukatı Enstitüsü (Ombudsperson) ve Anayasa Mahkemesi'nin internet sitelerinde Türkçe seçeneği de vardır. Anayasa

¹⁷ 03/L-190 sayılı Kosova Cumhuriyeti Resmi Gazetesi Kanunu, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=10680> (Erişim Tarihi: 11.06.2024).

¹⁸ 1974 tarihli Kosova Sosyalist Özerk Bölgesi Anayasası'na göre, Kosova'da kullanılan resmi diller Arnavutça, Sırp - Hırvatça ve Türkçedir. Kosova'ya 13 Haziran 1999 tarihinde işbaşına gelen UNMIK misyonu ilk Şefi Bernard Kouchner, çıkardığı ilk Düzenleme ile Kosova'da Resmi dillerin İngilizce, Arnavutça ve Sırpça olduğunu ilan etmiştir. Bu şekilde keyfi olarak Türkçenin resmîyetini ortadan kaldırmıştır. Bu durum karşısında Türk sivil toplum örgütlerinin gösterdikleri tepkilere rağmen değişen bir şey olmamıştır.

¹⁹ Kosova Dillerin Kullanımı Kanunu'na göre, nüfus yüzdeliğine hiç bakılmaksızın Prizren Belediyesi'nde Türkçenin 'resmi dil statüsüne' sahip olduğunu düzenleyen özel bir madde mevcuttur. Kosova genelinde Türkçenin resmîyetinin kaldırılmasından memnun olmayan Türkleri yatıştırmak için böyle bir maddeye Dil Yasasında yer verilmesi ve bu önerinin Kosova Türklerini mecliste temsil eden Kosova Demokratik Türk Partisi tarafından kabul edilmesi Kosova'nın değişik kentlerde yaşayan Türklerin arasının açılmasına neden olmuştur.

Mahkemesi'nin verdiği kararlar bu sitede Türkçe olarak da bulunmaktadır. Ancak yüksek mahkeme görevini yapan Gjykata Supreme'nin internet sitesinde Türkçe seçeneği bulunmamaktadır.

C. Uygulama

Uygulamaya baktığımızda UNMIK'in savaş sonrası dönemde, bölgenin hukuk sisteminde belirleyici bir rol üstlendiği görülmektedir. Yargıda yerel hâkim ve savcılar yanında, uluslararası hâkim ve savcılar uzun bir süre boyunca UNMIK Şefi tarafından tayin edilmiştir. Görev ve yetkilerinin yasal altyapısı çok sayıda UNMIK düzenlemesi yapılarak belirlenmiştir. Amaç bağımsız ve tarafsız yargı ideali olsa da bu durum Kosova hukuk sistemini daha karışık ve işlevsiz bir duruma sokmuştur. Sırp ve Arnavutlar arasında etnik gerilimin yine tırmandığı 2004 yılında bu hâkim ve savcılar bölge mahkemelerine ve yüksek mahkemeye de atanmıştır.

Murati'ye göre, bu dönemde melez bir hukuk sistemi oluşmuş ve uluslararası yönetimlerin bulunduğu Bosna Hersek, Doğu Timor gibi ülkelere kıyasla Kosova'da uluslararası hâkim ve savcılar karar alma süreçlerinde daha fazla yetkiye sahip olmuştur. Vurgulanması gereken önemli bir husus da uluslararası hâkim ve savcılarının maaş ve özlük hakları UNMIK bütçesinden karşılanırken, yerel hâkimlerin maaş ve özlük hakları yerel bütçeden karşılanmıştır. Bu da çok önemli bir ekonomik farka işaret etmektedir. Ayrıca sayılarının yerel hakimlere göre daha az olması, bazılarının Anglo-Saxon hukuk sisteminin uygulandığı ülkelere gelmesi nedeniyle yorum farkları dava süreçlerinin daha da uzamasına, bazı durumlarda tamamen tıkanmasına neden olmuştur²⁰.

UNMIK yönetimi tarafından atanmış değişik uluslardan hâkim ve savcılarının bağımsızlığı ve tarafsızlığı konusunda şüpheler vardır. Organization for Security and Co-operation in Europe / Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (OSCE/AGİT) 2001-2002 raporuna göre, yargı bağımsızlığı UNMIK Şefi tarafından belirli ceza davalarına atanan hâkim ve savcılar nedeniyle ihlal edilmiştir. Hâlbuki modern hukuk sistemlerinde davaların rastgele atanması kuralı vardır. İdari bir makamın görülmekte olan bir davaya hâkim veya savcı ataması bunun ihlalini oluşturmaktadır. Raporda üzerinde durulan diğer bir önemli husus, ilgili hâkim ve savcılarının UNMIK ile kısa süreli sözleşmeler yapmalarındır. Bu durum idari bir makam konumunda olan UNMIK'in onların mesleki faaliyetlerine müdahale etmesi endişesini doğurmaktadır²¹. Daha sonra gelen yoğun

²⁰ Albert Zogaj / Qerkin Berisha / Valon Murati, Të Arriturat dhe të Metat e Sistemit Juridik të Kosovës (Kosova Hukuk Sisteminin Kazanımları ve Eksiklikleri), Qendra per Drejtat e Njeriut, UP, Prishtine, 2007, s. 76.

²¹ Murati, s. 245.

eleştiriler nedeniyle UNMIK Şefi bu yetkisini kullanmaktan kaçınmıştır. Sözü edilen ve rapora yansıyan eleştiriler, Kosova hukuk sisteminde ciddi sorunların olduğunu göz önüne sermektedir. Bir dönem dahi olsa hukukun temel ilkelerinden biri olan adil yargılama hakkının ihlal edildiğinin göstergesidir.

Kosova'nın hukuk sistemini etkileyen tek yabancı örgüt UNMIK değildir. Avrupa Birliği'nin konuyla ilgili rolü bağımsızlık ilanından sonra daha da netleşmiştir. Aslında Avrupa Birliği bağımsızlıktan önce de Kosova'yla yakından ilgilidir. Avrupa Birliği'nin genişleme süreci ve Balkan ülkelerinin sürece uyum sağlaması kapsamında 1999 yılından beri İstikrar ve Ortaklık Projesi yürütülmektedir. Proje kapsamında bölge ülkelerinin ekonomilerinin birliğe uyum sağlaması, iyi yönetim, altyapı ve vergi sistemleri konusunda çalışmalar yürütülmekte ve yardım fonları tahsis edilmektedir. Bölge ülkeleri de geleceği Avrupa Birliği üyeliğinde görmekte ve uyum sağlamak için çaba sarf etmektedirler.

Avrupa Birliği'nin Kosova hukuk sistemine en önemli etkisi kuşkusuz Avrupa Birliği Hukukun Üstünlüğü Misyonu (EULEX) olmuştur. İlgili kurum Kosova'nın bağımsızlık yolunu açan çözüm anlaşmasında öngörülmüştür. Misyon Kosova'nın denetimli bağımsızlığı sürecinde kurumların ve özellikle yargı kurumlarının denetimi için görevlendirilmiştir. EULEX, Kosova'nın hukukun üstünlüğü alanında Avrupa standartlarına uyum sağlaması için görevlidir. Görev süresi sürekli olarak yenilenen kurumun, rüşvetle mücadele ve Sırp topluluğun çoğunlukta yaşadığı ülkenin kuzey bölümünde hukukun üstünlüğünün sağlanmasına yönelik çalışmaları vardır. Ülke çapında 396 uluslararası ve yerel çalışanı bulunmaktadır²².

Savaşın bittiği dönem itibarıyla ayrıca OSCE (AGİT) Kosova Misyonu'nun da Kosova hukuk sisteminin üzerinde etkileri olmuştur. Kurum özellikle demokratikleşme ve insan hakları alanında çalışmalar yürütmüştür. *Murati*'ye göre UNMIK, OSCE'nin hukukun üstünlüğü ve kurumların yapısı konusundaki raporlarında UNMIK hakkında yaptığı eleştirilerden rahatsızlık duymuştur. Ancak buna rağmen OSCE'nin insan hakları ve hukuk sistemi konularındaki yapıcı tavsiyeleri UNMIK tarafından genellikle dikkate alınmıştır²³. OSCE 1999 yılından itibaren hâkim ve savcılara eğitim desteği sağlayan çalışmalar yürütmüştür. Bunun yanı sıra özellikle azınlıkların ve savunmasız durumda olan toplumsal kesimlerin korunmasına yönelik çalışmaları vardır. 2001 yılında düzenlenen baro sınavının hazırlanması konusunda yardım sunmuştur. Bugün de kanunların yapımı konusunda Kosova Meclisi'ne profesyonel destek sağlamaktadır²⁴.

²² About EULEX, <https://www.eulex-kosovo.eu/?page=2,60> (Erişim Tarihi: 18.05.2024).

²³ Murati, s. 119.

²⁴ OSCE Mission in Kosovo, <https://www.osce.org/mission-in-kosovo1> (Erişim Tarihi: 29.05.2024).

D. Kosova Cumhuriyeti Ceza Kanunu

1. Tarihçe

Kosova'da Osmanlı egemenliği yaklaşık beş asır sürmüştür. 1912 yılında yaşanan Balkan Savaşları'na kadar Kosova Osmanlı Devleti'nin bir vilayeti-dir. Ceza hukuku alanında da İslam hukuku, padişah kanunnameleri ve nihayet 1855 tarihli Ceza Kanunnamesi, 1879 Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu geçerli olmuştur²⁵. Bu kanunlar büyük ölçüde Fransa'dan iktibas edilmiştir²⁶.

Kosova'da bu dönemde bir hukuk ikiliğinden bahsedilmektedir. Buna göre, Şeriat ve Osmanlı-Türk kanunlarının yanı sıra Kosova'da Arnavut hukuku da uygulanmıştı. Bunun içinde Arnavut ceza hukuku da bulunmaktaydı. *Salihu* ve diğerlerine göre, Osmanlı Devleti'nin kendi kanunlarının uygulanması doğrultusundaki ısrarlarına rağmen Kosova'da ve Arnavutların yaşadığı diğer bölgelerde Arnavut hukuku da geçerli olmuştur. Burada sözü edilen örf ve adet hukuku olmalıdır. Zira bölgenin Osmanlı Devleti'nin egemenliği altında olan bir dönemden söz edilmektedir. Ancak kanun ifadesinin Arnavutça kaynaklarda da kullanılması ilginçtir. Bu kanunların en bilineni *Štiefen Gjeçovi* tarafından derlenip sistematik hale getirilen Lek Dukacin Kanunu'dur²⁷. Buna benzer şekilde Skenderbeg Kanunu, Mal Kanunu, Has Kanunu, Miredita Kanunu yerel düzeyde örf adet hukukunun kaynaklarıdır. Bu kanunlarda suç kategorileri, kişilere karşı suçlar, aile ve evliliğe karşı suçlar, özel mülkiyete karşı suçlar, kiliseye karşı suçlar ve diğer suçlar şeklindedir. Lek Dukacin Kanunu'na göre cezalar ise; kan davası, ölüm cezası, ihraç (sınır dışı edilme), evin yakılması, mülke zarar verilmesi, meyvelerine el konulması, para cezası vb. cezalardır²⁸. *Tarifa*'ya göre, ilgili dönemde sistematik bir kanun metni olmadığı için cezaların içeriği bölgeden bölgeye ve olaydan olaya değişiklik gösterebiliyordu²⁹. 2. Dünya Savaşı sonrasında Arnavutluk'u katı bir Komünist sistem ile yöneten *Enver Hoxha (Hoca)*, Lek Dukacin Kanunu'nun ilkel bir kurallar seti olduğunu düşünmüş ve uygulanmasını yasaklamıştır. Bu yasağa uymayanlar için ağır yaptırımlar öngörülmüştür³⁰.

²⁵ Ismet Salihu / Hilmi Zhitija / Fejzullah Hasani, Komentari I Kodit Penal Te Republikes se Kosoves (Kosova Cumhuriyeti Ceza Kanunu'nun Yorumu), 1. Basım, GIZ, Priştine, 2014, s. XXXI.

²⁶ Sait Nuri Akgündüz, 'Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukukunun Kaynakları', Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 8, Yıl: 2016, ss. 1-16, s. 5.

²⁷ Aleksander Trajce, The Gentleman, the Vagabonds and the Stranger: Cultural Representations of Large Carnivores in Albania and their Implications for Conservation, Doktora Tezi, University of Roehampton London, London, 2017, https://pure.roehampton.ac.uk/ws/portalfiles/portal/600214/TRAJCE_thesis_2016_FINAL_LQ_.pdf (Erişim Tarihi: 11.06.2024), s. 197.

²⁸ Salihu / Zhitija / Hasani, s. XXXI.

²⁹ Fatos Tarifa, Hakmarrja Eshhtë Imja: Morfologjia Sociale dhe Gramatika Morale E Gjakmarrjes (İntikam Benim: Kan Davalarının Sosyal Morfolojisi ve Ahlakı Grameri), Onfuri, Tirane, 2014, s. 45.

³⁰ Mirjona Sadiku, 'The Origins of the Kanun: Exploring the Development of the Albanian Customary Law', Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 2, Yıl: 2014, ss. 77-95, s. 90.

Balkan Savaşlarından sonra Kosova, Sırbistan Krallığı'nın sınırları içinde kalmıştır. Bu devletin ismi daha sonraki siyasi gelişmeler sonucu, Sırp Hırvat Sloven Krallığı ve Yugoslavya Krallığı olarak değişmiştir. İlgili dönemin Adalet Bakanlığı tarafından Ceza Kanunu taslağı hazırlamak üzere uzman bir komite görevlendirilmiştir. Hazırlanan taslakta Alman Ceza Kanunu'nun etkisi bulunmuştur. Fakat dönemin siyasi koşulları nedeniyle bu etki nihai kanun metnine kısmen geçebilmiştir. Nihayetinde Yugoslavya Krallığı Ceza Kanunu 1929 yılında kabul edilmiştir³¹.

2. Dünya Savaşından sonra kurulan Yugoslavya Halk Cumhuriyeti, krallık yerine sosyalizm ile yönetilen federal bir yapı getirmişti. Bu yapıyla uyumlu olan Ceza Kanunu ise 1947 yılında kabul edilmiştir. Bu Kanun dönemin Sovyetler Birliği Ceza Kanunu'ndan esinlenilerek hazırlanmıştır. Dönemin siyasi koşullarının da etkisi olsa gerek ki, 1951 yılında yeni Ceza Kanunu kabul edilmiştir. Bu düzenlemede, Sovyet modeli terk edilmiştir. Kanunun suç saydığı eylemlere karşı uygulanabilecek olan ceza yaptırımlarının sayısı on ikiden yediye düşmüştür. Örneğin zorla çalıştırılma, ıslah çalışması, rütbe kaybı, vatandaşlığın kaybı ve ihraç cezaları benimsenmemiştir. Ölüm cezası ise varlığını sürdürmüştür³².

1974 Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti Anayasası, federasyonu oluşturan 6 federe devlet (Sırbistan, Karadağ, Bosna Hersek, Makedonya, Hırvatistan ve Slovenya) ve 2 özerk bölgeye daha geniş yönetsel yetkiler tanımıştır. Bu özerk bölgelerden bir tanesi de Kosova, diğeri de Sırbistan'ın kuzeyinde yer alan Vojvodina'dır. Bu geniş yetkiler sayesinde özerk bölgeler anayasa çıkarma yetkisine dahi sahip olmuştur. Kosova Meclisi, 1977 yılında ilk ceza kanununu da kabul etmiştir. Federal düzeyde uygulanan Yugoslavya Ceza Kanunu'nun yanında, Kosova özerk bölgesinde uygulanan Ceza Kanunu yürürlükte olmuştur. Yugoslavya Ceza Kanunu, ceza hukukuna ilişkin genel hükümler, ülkenin bütünlüğünü ilgilendiren suçlar ve federal organlarda görev yapanların cezai sorumluluklarını içermektedir. Federe devletlerin ve özerk bölgelerin ceza kanunları ise özel hükümler hakkında detaylı düzenlemeler içermektedir³³.

1980 yılında Yugoslavya'nın karizmatik lideri *Josip Broz Tito* hayatını kaybetmiş, sonrasındaki süreçte ülkedeki politik durum genel olarak karışmaya başlamıştır. 1981 yılında Kosova'da üniversite yemekhanesinde çıkan

³¹ Dunja Pastović, 'Unification of the Criminal Law in the Interwar Yugoslav State (1918-1941)', Cracow Studies of the Constitutional and Legal History, Issue: 04/2019, ss. 555-574, s. 569.

³² Nenad Bingulac, 'Criminal Sanctions and Their Development in the Socialist Federal Republic of Yugoslavia', Journal of Eastern European Criminal Law, Issue: 01/2017, ss. 51-61, s. 55.

³³ Salihu / Zhitija / Hasani, s. XXXIII.

yemeklerin kötü olması bahanesiyle öğrenci gösterileri düzenlenmiştir. Bu gösteriler, halkın desteğiyle büyümüş ve Kosovalı Arnavutların, bağımsızlık ve federe devlet taleplerine dönüşmüştür. Diğer yandan Sırbistan'da, özerk bölgeleri daha fazla merkezi yönetime bağlamaya ve bağımsızlıklarını engellemeye yönelik talepler ortaya çıkmıştır. Nitekim 1989 yılında, dönemin Sırbistan yönetimi tek taraflı olarak Kosova'nın özerk bölge statüsünü kaldırmıştır. Böylelikle 1974 Kosova Anayasası ile birlikte, Kosova Ceza Kanunu da fiilen yürürlükten kalkmıştır. 1999 yılındaki NATO müdahalesine kadar Kosova'da Yugoslavya Ceza Kanunu ve Sırbistan Ceza Kanunu uygulanmıştır³⁴.

2. Kosova Cumhuriyeti Ceza Kanununun Temel Özellikleri

06/L-074 sayılı Kosova Cumhuriyeti Ceza Kanunu³⁵ 23.11.2018 tarihinde Kosova Cumhuriyeti Meclisi tarafından kabul edilerek 23.02.2019 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu Kanun 13.07.2012 tarihli 04/L-082 sayılı Ceza Kanunu'nu ve 2014 tarihli Avrupa Birliği Hukukun Üstünlüğü Kosova Cumhuriyeti Misyonu'nun görev ve yetkilerine ilişkin 04/L-273 sayılı Kanun'u yürürlükten kaldırmıştır³⁶.

Ceza Kanunu'nun yapım sürecinde Batı Avrupa ülkelerindeki standartlar dikkate alınmıştır. Bunun en önemli kanıtı, bu kanunun hazırlanma sürecinin yaklaşık üç buçuk yıl sürmüş olmasıdır. Yapım sürecinde Avrupa Birliği'nden uzmanlar da yer almış ve ilgili uluslararası örgütün gözetimi altında bu kanun hazırlanmıştır³⁷.

Ceza Kanununda ceza hukukunun önemli ilkeleri benimsenmiştir. Devletin cezalandırma hakkı ve meşruiyetinin dayanağını, bireylerin hak ve özgürlüklerinin korunması ve suçla mücadele oluşturmaktadır. Bu aynı zamanda kanunilik ve ultima ratio ilkelerinin bir görünümü olarak karşımıza çıkmaktadır. Kanunilik ilkesi temelini 1789 Fransa Ceza Kanunu'ndan almaktadır. 1789 Fransa Ceza Kanunu'nda ilk kez bireyleri, devlet organlarının olası hukuka aykırı müdahalelerinden koruyan düzenlemeler kabul edilmiştir³⁸. Nitekim Kosova Ceza Kanununun 1. maddesi şu şekildedir:

³⁴ Salihu / Zhitija / Hasani, s. XXXIV.

³⁵ Metnin devamında "Ceza Kanunu" olarak ifade edilmiştir.

³⁶ Kosova Cumhuriyeti Ceza Kanunu, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=18413> (Erişim Tarihi: 29.05.2024), Kosova Cumhuriyeti Ceza Kanunu (Türkçe çevirisi), <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=18413> (Erişim Tarihi: 29.05.2024).

³⁷ Ismet Salihu, E Drejta Penale Pjesa Pergjithshme (Ceza Hukuku Genel Bölüm), UP, Priştine, 2010, s. 11.

³⁸ Salihu, s. 12.

“Madde 1

Ceza Yaptırımı Esas ve Sınırları

1. Suç teşkil eden fiiller ve ceza yaptırımları, korunması, ceza hukuku yaptırımı olmadan gerçekleştirilemeyen ve Kosova Cumhuriyeti Anayasası ile uluslararası hukukla garanti ve koruma altına alınmış insan hak ve özgürlükleri ile diğer toplumsal hak ve değerlerin tehdit edildiği ya da zarar gördüğü davranışlar için öngörülebilir.

2. Suç teşkil eden fiiller ile faillere yönelik tedbir türleri ve ceza yaptırımları ölçütleri ceza hukuku yaptırımı gerekliliği ile insan hakları ve toplumsal değerlere oluşturduğu tehlike derecesi ve yapısıyla olan orantılılığı dayanmaktadır.”

Ceza Kanunu ilke olarak, suç teşkil eden fiillerin kasıt veya taksir ile işlenmesi halinde uygulanmaktadır. Suça hazırlık hareketleri, terörizm, insan ticareti gibi ağır suçların söz konusu olması durumunda cezalandırılmaktadır. Salihu ve diğerlerine göre, Ceza Kanunu, suça teşebbüsün cezalandırılması durumunu da sınırlı olarak kabul etmiştir³⁹. Ceza Kanunu’nun 27. maddesine göre; kanun tarafından suç sayılan bir eylemi işlemeye hazırlanan kimse, kanun tarafından açıkça belirtilmesi durumunda cezalandırılır. Kanun hazırlık hareketleri için ceza öngördüğünde, suç sayılan eylem için hazırlık, ceza gerektiren suçun işlenmesine yönelik araçların sağlanması, suçun işlenmesinin önündeki engellerin kaldırılması; ceza gerektiren suçun işlenmesi için diğer kişiyle yapılan anlaşma, planlama veya organizasyon ile suçun doğrudan işlenmesi için koşulları yaratan ancak işleme fiili teşkil etmeyen diğer eylemler dikkate alınır. Ceza Kanunu’nun 28. maddesine göre ise; 3 yıl ve daha fazla cezayı gerektiren suçlarda teşebbüs cezalandırılır. Suça teşebbüs eden, suçu işlemiş gibi cezalandırılır ancak cezada indirim yapılabilir.

“Nullum poena sine culpa” ilkesi olarak bilinen “kusursuz ceza olmaz” ise gerek Ceza Kanunu gerek Ceza Muhakemesi Kanununda (m. 13) kabul edilmiştir. Bu ilkeye göre, mahkemelerin sadece cezayı gerektiren fiili işleyen kişiyi cezalandırmaya hakkı vardır. Öte yandan faile kusurundan ağır bir ceza da verilemez. İlkel ceza hukuku sistemlerinde rastlanan, kişinin kusurundan bağımsız olarak sonuçtan sorumlu tutulmasının ya da neticeden sorumluluğun, çağdaş ceza hukukunda kabul edilmesi mümkün değildir⁴⁰. Suç işlendiği sırada tesadüfen ya da tehdit sonucu orada bulunan kişiler cezalandırılmaz. (Ceza Muhakemesi Kanunu m. 25-26.) Suça iştirake ilişkin hükümler saklıdır.

³⁹ Salihu / Zhitija / Hasani, s. XXXV.

⁴⁰ Kayıhan İçel, ‘Çağdaş Ceza Hukukunun Evrensel İlkelerinin Kabahat Türünden Eylemler Alanındaki Boyutları’, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, 7, 2016, ss. 621-635, s. 623.

Salihu ve diğerlerine göre, Ceza Kanunu'nda suçun varlığını ortadan kaldıran genel ve özel durumlara yer verilmiştir. Az önem taşıyan fiil, gerekli (meşru) savunma, olağanüstü ihtiyaç (zorunluluk hali), zorlama ve tehdit, baskı altında işlenen fiil ve yüksek emir bu durumların arasında bulunmaktadır⁴¹. Diğer yandan, Ceza Kanunu'nun sistematığına bakıldığında ilgili durumların II. Bölüm olarak düzenlenen Ceza Gerektiren Suçlar ve Cezai Sorumluluk başlığı altında düzenlendiği görülmektedir. Örneğin, suçun işlendiği yer 10. madde ile düzenlenirken, az önem taşıyan fiil 11. madde ile düzenlenmiştir. Cezalandırmanın amacı, öncelikle suçun önlenmesidir. Bunun yanı sıra toplumsal tepkinin azaltılması ve kanuna tam saygı ve uyum gösterilmesi de vardır⁴².

Birleşmiş Milletler Hapis Dışı Önlemlerle İlgili Asgari Standart Kuralları (Tokyo Kuralları)⁴³ 1990 yılında kabul edilmiştir. Ceza Kanunu, Tokyo Kuralları ile uyumlu olarak, hapis cezası dışında alternatif önlemleri de kabul etmiştir. Bunlar arasında, mahkeme uyarısı, şartlı tahliye, denetimli serbestlik, rehabilitasyon, kamuya yararlı hizmet, kısmi özgürlük gibi alternatif önlemler bulunmaktadır. Bu önemlerin uygulanması işlenen suçun ağırlığı ve failin durumu göz önünde bulundurularak değerlendirilmektedir⁴⁴.

Mahkûmiyet kararı sonucu ceza alan kişinin durumu, belirli bir sürenin geçmesi ve ıslah olduğu düşüncesinden hareket edilerek değerlendirilir. Bu doğrultuda, belirli bir süre sonrasında suça ilişkin kayıt silinir, kişi suç işlemeyen önceki haklarını tekrar elde eder⁴⁵.

Ceza Kanunu'nun özel hükümlerinde yer alan suç tiplerinin büyük bir çoğunluğu Avrupa devletlerinde kabul edilen suçlardır. Bununla birlikte, Ceza Kanunu'nun bazı spesifik yerlerinde Kosova Cumhuriyeti'nin koşulları dikkate alınmıştır⁴⁶.

Salihu ve diğerleri, Ceza Kanunu'nun Avrupa ülkelerinin standartları, hukukun temel ve evrensel ilkeleri, hukuk devleti gibi temel değerlere dayanarak toplumun sosyal ve etik ihtiyaçlarını karşıladığı düşüncesindedirler⁴⁷.

Ceza Kanunu'nun bölümleri şu şekildedir: Genel Hükümler, Suç Teşkil Eden Fiiller ve Ceza Sorumluluğu, Cezalar, Adli Tevbih, Zorunlu Önlemlerin Uygulanması, Cezanın İnfazı, Suç Aletlerine El Konulması, Cezanın Hukuki

⁴¹ Salihu / Zhitija / Hasani, s. XXXV.

⁴² Ejup Sahiti, E Drejta Procedures Penale (Ceza Usul Hukuku), UP, Priştine, 2015, s. 52.

⁴³ Birleşmiş Milletler Tokyo Kuralları, <http://www.izmirbarosu.org.tr/Uplod/files/Sayfalar/merkezler/tokyo-kurallari.pdf> (Erişim Tarihi: 14.05.2024).

⁴⁴ Salihu / Zhitija / Hasani, s. XXXVI.

⁴⁵ Sahiti, s. 44.

⁴⁶ Salihu, s. 37.

⁴⁷ Salihu / Zhitija / Hasani, s. XXXVI.

Sonuçları, Rehabilitasyon ve Ceza Dosyası Bilgilerinin İfşa Edilmesi, Zamanaşımı, Af, Kosova Ceza Kanununun Suçun İşlendiği Yerde Uygulanması, Kanuna İlişkin Tanımlar ve İfadeler, Kosova Cumhuriyeti'nin Anayasal Düzenine ve Güvenliğine Karşı Suçlar, İnsanlığa ve Uluslararası Hukuk Tarafından Korunan Değerlere Karşı Suçlar, Hayata ve Vücut Bütünlüğüne Karşı Suçlar, İnsan Hakları ve Özgürlüklere Karşı Suçlar, Oy Hakkına Karşı Suçlar, İş Sözleşmesinden Doğan Haklara Karşı Suçlar, Cinsel Bütünlüğe Karşı Suçlar, Evlilik ve Aileye Karşı Suçlar, Kamu Sağlığına Karşı Suçlar, Narkotik Suçlar, Organize Suçlar, Ekonomiye Karşı Suçlar, Malvarlığına Karşı Suçlar, Çevreye, Hayvanlara, Bitkilere ve Kültürel Varlıklara Karşı Suçlar, Kişilerin Genel Güvenliğine ve Malvarlığına Karşı Suçlar, Silahlar ile İlgili Suçlar, Trafik Güvenliğine Karşı Suçlar, Adliye ve Kamu Yönetimine Karşı Suçlar, Kamu Düzenine Karşı Suçlar, Resmi Görevle İlgili Suçlar ve Rüşvet, Geçici ve Son Hükümler'dir.

Macy ve Shabani'ye göre, Kosova Cumhuriyeti, küçük disiplin suçlarından insanlığa karşı suçlara kadar çeşitli suçların açık ve pratik tanımlarını içeren ve çeşitli idari talimatlardan oluşan iyi bir yasal çerçeveye sahiptir. Bu yasal çerçevenin oluşmasında hiç şüphesiz Kosova'da bulunan Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa misyonlarının katkısı büyüktür⁴⁸.

Ceza Kanununun kabul edilmesinden bu yana Kosova mahkemeleri arasındaki cezalandırma uygulamaları giderek daha fazla inceleme altına alınmıştır. Mahkemeler, kurallara aşinalığın artmasıyla daha verimli hale geldikçe, giderek daha fazla karar verilmektedir. Bu durum adaletin idaresi açısından olumludur. Ancak artan karar hacmi nedeniyle mahkemelerin cezalandırmaya yaklaşımı ve hukuki görüş yazma konusundaki profesyonelliğinde halen kusurlar gözlemlenmektedir⁴⁹.

II. KOSOVA CUMHURİYETİ KABAHATLER KANUNU

A. Genel Olarak

Kabahat, sözlük anlamı ile çirkin, uygunsuz veya yakışıksız harekete karşılık gelmektedir. Türkiye Cumhuriyeti 5326 sayılı Kabahatler Kanunu ise kabahat kavramını, "kanunun, karşılığında idari yaptırım uygulanmasını öngördüğü haksızlık" olarak ifade etmektedir⁵⁰. Kabahat kavramının oluşumu uzun ve karmaşık bir tarihe dayanmaktadır. Bu kavram suç teşkil eden eylemlere ilişkin toplumsal görüş ve değerlendirmelerden doğmuştur. Avrupa ülkelerinin

⁴⁸ Brian Macy / Jeton Shabani, 'Silence and Integrity: Sectioning the Marginalized of Police Offences in Kosovo', Healthcare Union of Kosovo, Priştine, 2019, ss. 1-16, s. 1.

⁴⁹ Supreme Court of Republic of Kosovo Sentencing Guidelines, 1.st Edition, 2018, Priştine, s. 1.

⁵⁰ Selçuk Gişi, 'Kabahatleri Suç Olmaktan Çıkarma Eğilimi ve Kabahatler Kanunu', İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 1, 2017, ss. 129-152, s. 134.

ve Rusya başta olmak üzere Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerinin büyük bir kısmında yasa koyucular, geleneksel olarak suçları iki veya üç kategoriye ayırmaktadır. Bu değerlendirme yapılırken, suç sayılan eylemin kamu düzenini attığı tehlike dikkate alınmaktadır⁵¹. Amerika Birleşik Devletleri'nde, önemli kabahat (*significant misdemeanor*) kavramı bulunmaktadır. Bu aynı zamanda, bir yıldan az hapis cezasıyla cezalandırılan veya hiç hapis cezasıyla cezalandırılmayan federal, eyalet veya yerel ceza gerektiren bir eylemdir. Aile içi şiddet de dahil olmak üzere şiddet, tehdit veya saldırı; cinsel istismar veya sömürü, hırsızlık, hırsızlık veya dolandırıcılık; alkol veya uyuşturucu etkisi altında araç kullanmak; adaletin engellenmesi veya rüşvet, tutuklanma, kovuşturma veya kaza mahallinden yasa dışı kaçış; ateşli silahın yasadışı olarak bulundurulması veya kullanılması; uyuşturucu dağıtımı veya ticareti veya yasa dışı uyuşturucu bulundurmak bu kapsamda sayılmıştır⁵².

İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki süreçte ortaya çıkan gelişmeler, ekonomik ve toplumsal hayatı etkilemiştir. Bunun sonuçlarından bir tanesi de kabahatlerin suç olmaktan çıkarılması düşüncesinin ağırlık kazanmasıdır⁵³. Diğer yandan bu dönemden itibaren ön plana çıkan, “liberal ve insancıl akım” ceza adaleti sisteminde bulunan eksikliklerin farklı bir bakış açısıyla değerlendirilmesine neden olmuştur⁵⁴. Esas olarak İdari Ceza Hukuku ve Genel Ceza Hukuku ayrımı daha eskiye gitmektedir. Alman hukukçuları tarafından yapılan bu ayrımın temel nedeni kabahatlerin suç olmaktan çıkartılması düşüncesidir. Kabahat sayılan eylemlere yönelik yaptırım uygulama yetkisi de idareye bırakılmaktadır⁵⁵. Dolayısıyla, kabahat sayılan eylemler hukuk düzenine aykırılık teşkil eden eylemlerdir. Fakat bu eylemler, idare ve ceza hukukunun kesiştiği yerde bulunmaktadır⁵⁶. Öte yandan kamu düzenine aykırı sayılan eylemlerden bazılarının yönelik cezalandırma yetkisinin idareye bırakılması, hukuka aykırı-

⁵¹ Boris Yakovlevich Gavrilov / Mikail Yu. Veronin / Viktoria Nikolaevna Sizova / Vyacheslav Olegovich Lapin / Elizaveta V. Demidova Petrova, 'Trends of the criminal-legal complex in relation to the legislative consolidation of the misdemeanor category', JURÍDICAS CUC, vol: 18 no: 1, 2022, ss. 183-198, s. 184.

⁵² Crimes of Moral Turpitude, The Law Offices of Norton Tooby, <https://www.nortontooby.com/node/18338> (Erişim Tarihi: 25.06.2024).

⁵³ Veyssel Candan Canoğlu, 'Anayasa m. 38/7 Bağlamında Ceza Sorumluluğunun Şahsiliği İlkesinin Kabahatler ve Disiplin Suçlarında Uygulanabilirliği', Suç ve Ceza Hukuku Dergisi, Cilt: 14, Sayı: 1, 2021, ss. 43-98, s. 48.

⁵⁴ Köksal Bayraktar, 'Ceza Hukukuna Suç Olmaktan Çıkarma Akımı', Journal of İstanbul University Law Faculty, 50, no: 1-4, 1984, ss. 197-212, s. 197.

⁵⁵ Kayıhan İçel, 'İdari Ceza Hukuku ve Kabahatleri Suç Olmaktan Çıkarma Eğilimi', Journal of İstanbul University Law Faculty, 50, No: 1-4, 2011, ss. 117-131, s. 117.

⁵⁶ Hasan Kaşka, 'Kabahatlerin Beyaz Hüküm Niteliğindeki Normlarla Düzenlenebilmesi Meselesi (Kabahatler Kanunu Madde 4/1 Üzerine Bir İnceleme)', Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 3, no: 2, ss. 168-249, s. 174.

rılık durumlarında yargısal denetimin yapılmasına engel teşkil etmeyecektir⁵⁷. Bu bağlamda idari tedbirler hakkında genel bir tanım yapmak gerekirse, idari tedbirler devlet idare organlarının kendi yetki alanları dahilindeki görev ve görevleri yerine getirerek amaçlara ulaşmayı amaçlayan ve idari bir işlemin çıkarılması veya idari faaliyetlerin gerçekleştirilmesi, bazen de bunların her ikisinin birden yapılmasıyla amaca ulaşılan özel faaliyetleri olarak ifade edilebilir⁵⁸.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 6. maddesi kapsamında düzenlenen adil yargılanma hakkı bağlamında verdiği bazı kararlarda, suçlar için öngörülmüş olan güvencelerin kabahatlerin için de bağlayıcı olduğu görülmektedir. Bu çerçevede AİHM, “cezaî suçlama” kavramının özerk olduğuna vurgu yapmaktadır. Mahkeme, Engel ve Diğerleri / Hollanda davasından hareket ederek “Engel” kriterlerini belirlemiştir. İlk kriter, ulusal hukuk kapsamında suçun yasal olarak sınıflandırılması, ikinci kriter, suçun esas niteliği ve üçüncü kriter ise ilgili şahsın alabileceği cezanın ciddiyet seviyesi ile ilişkilidir. İkinci ve üçüncü kriter birbirinin alternatifi olup beraber değerlendirilmek zorunda değildir⁵⁹. AİHM, Lutz/Almanya davasında, yukarıda belirtilen Engel davasından yola çıkarak, belirlenen kriterlerin alternatif olduğu tekrar edilmiştir. Bu kapsamda 6. maddenin “suç isnadı” ifadesi nedeniyle uygulanması için, ilgili suçun, AİHS açısından “suç niteliğinde” olması veya ilgili kişiyi, niteliği ve derecesi itibarıyla bir yaptırıma maruz bırakmış olması yeterlidir⁶⁰. AİHM, Jussila/Finlandiya davasında, ek vergi yargılamalarının niteliğinin 6. maddenin dışına çıkarılması gerektiğine ikna olmamıştır. Aynı esas cezaevi disiplin suçları ve hafif trafik suçları bağlamında geçerli kabul edilmiştir. Verginin, devletin etkin işleyişi açısından önemi konusunda hiçbir şüphe bulunmamakla birlikte, Mahkeme, bu alanda cezaî yaptırımların uygulanmasında usuli güvencelerin kaldırılmasının mali sistemin etkinliğini sürdürmek için gerekli olduğuna ikna olmamıştır⁶¹. AİHM, Pişkin / Türkiye davasında, sözü edilen kriterler ışığında somut davadaki işten çıkarma yargılamalarının “cezaî suçlama” olup olmadığını değerlendirmiştir. Sonuç olarak AİHS'nin

⁵⁷ Ersan Şen, ‘İdari Ceza Hukuku’, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi 9, 1990, ss. 21-50, s. 24.

⁵⁸ Dragan Vasiljevic / Zeljko Nikac, ‘Administrative Measures of Police in Maintaining Public Order and Preventing Violence a General Overview’, Academy of Criminalistic and Police Studies, Belgrad, 2012, ss. 121-131, s. 124.

⁵⁹ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Engel ve Diğerleri/Hollanda, 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72 Başvuru No.lu, 29.11.1976 Tarihli Kararı, [https://hudoc.echr.coe.int/#/%22itemid%22:\[%22001-57478%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/#/%22itemid%22:[%22001-57478%22]) (Erişim Tarihi: 25.05.2024).

⁶⁰ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Lotz/Almanya, 9912/82 Başvuru No.lu, 25.08.1987 Tarihli Kararı, paragraf 55, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#/%22itemid%22:\[%22001-57531%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/eng#/%22itemid%22:[%22001-57531%22]) (Erişim Tarihi: 25.05.2024).

⁶¹ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Jussila/Finlandiya, 73053/01 Başvuru No.lu, 23.11.2005 Tarihli Kararı, paragraf 36, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#/%22itemid%22:\[%22001-78135%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/eng#/%22itemid%22:[%22001-78135%22]) (Erişim Tarihi: 25.06.2024).

6. maddesi kapsamında bir cezai suç olmadığına ve maddenin ceza yönünün somut davaya uygulanabilir olmadığına kanaat getirmiştir⁶².

Kosova Cumhuriyeti'nde 05/L-087 sayılı Kabahatler Kanunu⁶³, 05.08.2016 tarihinde kabul edilmiş ve 01.01.2017 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir⁶⁴. Türkçeye Suçlar Hakkında Kanun olarak tercüme edilmiştir⁶⁵. Metnin bazı bölümlerinde de kabahat tabiri kullanılmıştır. Türkçe çevirisi, genel olarak zayıf ve anlaşılması zor niteliktedir.

Kanunun bölümleri; Genel Hükümler, Kabahat Sorumluluğu, Kabahatin Yaptırımları, Koruyucu Önlemler, Özel Koruyucu Önlemler, Kabahat Kayıtlarından Edinilen Bilgi, Tahmin, Eğitici Önlemler, Yaptırım Usulü-Genel Hükümler, Yetki ve Muafiyet, Yaptırım Organına Karşı İtiraz Usulü, Yargısal Korumaya, Mahkeme Usulünde Fail ve Mağdur, Eski Hale Getirme, Kabahat Usulü Giderleri, Kararların Alınması ve Açıklanması, Belgelerin Gönderilmesi, Kabahat Usulünün Başlaması ve Sonuçlanması, Sanığın Sorgulanması, Tanığın Sorgulanması, Saha İncelemesi ve Bilirkişi (Ekspertiz), Tesislerin ve Kişilerin Kontrol Emri, Yargısal İnceleme, Kabahate İlişkin Yargı Yolu, Olağan Yargı Yolu, Olağanüstü Yargı Yolu, Özel Usul, Makul Olmayan Cezalandırmadan Dolayı Zararın Tazmini, Kabahatle İlgili Yaptırımların Uygulanması ve Geçici ve Son Hükümlerdir. Kanun, oldukça detaylı bir şekilde düzenlenmiş olmakla birlikte bu çalışmada önemli sayılabilecek bazı noktalarına yer verilmiştir.

B. Kabahat Sorumluluğuna Dair Hükümler

Kanunun birinci maddesinde, bu Kanunun Avrupa Birliği'nin bu maddede belirtilen direktifleriyle uyumlu olduğu belirtilmiştir. Bu direktifler, Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyi'nin 22.05.2012 tarihli ve 2012/13/EU sayılı Ceza Yargılamasında Bilgilendirme Hakkına İlişkin Direktif⁶⁶ ve 20.10.2010 tarihli ve 2010/64/EU sayılı Ceza Yargılamasında Tercüme ve Çeviri Hakkına İlişkin AB Direktifi'dir⁶⁷.

⁶² Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Pişkin/Türkiye, 33399/18 Başvuru No.lu, 15.12.2020 Tarihli Kararı, paragraf: 104, 108, [https://hudoc.echr.coe.int/#{?%22fulltext%22:\[%22CASE%20OF%20PI%20C5%20E%20v.%20TURKEY%20-%20\[Turkish%20Translation\]%20by%20the%20Turkish%20Ministry%20of%20Justice%22%22\],%22languageisocode%22:\[%22TUR%22\],%22appno%22:\[%2233399/18%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-210243%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/#{?%22fulltext%22:[%22CASE%20OF%20PI%20C5%20E%20v.%20TURKEY%20-%20[Turkish%20Translation]%20by%20the%20Turkish%20Ministry%20of%20Justice%22%22],%22languageisocode%22:[%22TUR%22],%22appno%22:[%2233399/18%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-210243%22]}) (Erişim Tarihi: 25.06.2024).

⁶³ Metnin devamında Kanun ifadesi kullanılacaktır.

⁶⁴ 05/L-087 sayılı Kabahatler Kanunu, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=12839> (Erişim Tarihi: 18.04.2024).

⁶⁵ 05/L-087 sayılı Kabahatler Kanunu (Türkçe çevirisi), <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=12839> (Erişim Tarihi: 18.04.2024).

⁶⁶ Ceza Yargılamasında Bilgilendirme Hakkına İlişkin Direktif, <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:142:0001:0010:en:PDF> (Erişim Tarihi: 25.05.2024).

⁶⁷ Ceza Yargılamasında Tercüme ve Çeviri Hakkına İlişkin Direktif, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32010L0064&from=EN> (Erişim Tarihi: 25.05.2024).

Kanunda kabahatin tanımı yapılmıştır. Kabahat, kamu düzeni ve kamu huzurunu ve Kosova Cumhuriyeti Anayasası tarafından güvence altına alınan toplumsal değerleri ihlal eden veya tehlikeye düşüren davranıştır. Bu değerlerin, yaptırım mekanizması olmadan korunması mümkün değildir. Kabahate ilişkin yaptırımlar, bu kanunla uygun olarak belirlenebilir. (Kabahatler Kanunu m. 2/2.) Arnavutluk Cumhuriyeti, İdari Kabahatler Kanunu'nun 4. maddesinde göre; idari kabahat, eylem veya eylemsizlik yoluyla işlenen ve yasanın idari ceza öngördüğü yasa veya yönetmelik hükümlerinin kusurlu ihlali olarak tanımlanmıştır⁶⁸.

Kanunilik ilkesine 3. maddede yer verilmiştir. Buna göre hiç kimseye, fiili işlediği sırada, kanunlar veya belediye düzenlemeleri (yönetmelik) tarafından kabahat olarak düzenlenmeyen bir fiilden dolayı kabahatle ilgili yaptırım uygulanmaz. Aynı kabahatten dolayı iki kez yaptırım uygulanamaz. Kabahatler açık bir şekilde düzenlenmelidir. Kabahate ilişkin hükümlerde kıyas yapılamaz. Bu hükümlerde açıklığın bulunmadığı durumlarda, aleyhine kabahate ilişkin usul yürütülen kişi lehine yorum yapılır. (Kabahatler Kanunu m. 3).

Almanya'da bir temel hak ve özgürlüğü kısıtlayabilmek veya müdahale edebilmenin koşullarından bir tanesini kanunilik ilkesi oluşturmaktadır. Halka yönelik idari bir suç ve cezanın kanuna, bazı durumlarda ise nitelikli kanuna dayanması gerekmektedir⁶⁹. Almanya'nın 1951 tarihli Düzene Aykırılıklar Kanunu'ndan esinlenen İtalya'da 1981 tarihli 689 sayılı Kanun kabul edilmiştir. Bu kanun ile, halka yönelik idari suç ve cezalarda kanunilik ilkesi katı bir şekilde benimsemiştir⁷⁰.

Kabahat ile ilgili masumiyet karinesine de yer verilmiştir. Buna göre, kabahat teşkil eden fiili işlediği tespit edilemeyen kimseye kabahatle ilgili yaptırım uygulanamaz. (Kabahatler Kanunu m. 4).

Lehe olan kanunun uygulanması 5. madde ile kabul edilmiştir. Buna göre, fail kabahat teşkil eden fiili işlediği sırada yürürlükte olan kabahat kanunu uygulanır. Kabahat teşkil eden fiil tamamlanmış olmakla birlikte yaptırım uygulanmasına ilişkin karar çıkmadan, yeni kanunun yürürlüğe girmesi halinde ise, failin lehine olan hüküm uygulama alanı bulacaktır. (Kabahatler Kanunu m. 5).

⁶⁸ Arnavutluk Cumhuriyeti İdari Kabahatler Kanunu, <https://qbz.gov.al/eli/ligj/2010/05/20/10279/8f2f1447-c3ac-4f66-ba80-e9947a8d464c;q=kundervajtje> (Erişim Tarihi: 25.06.2024).

⁶⁹ Hasan Dursun, 'Almanya'da Suç ve Cezalarda Kanunilik İlkesinin Uygulanması', Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi 9, 2017, ss. 203-246, s. 211.

⁷⁰ Hasan Dursun, 'İtalya'da İdari Suç ve Cezalarda Kanunilik İlkesi ve Alınacak Dersler', Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi 10, 2017, ss. 219-257, s. 251.

Kanunun 6. maddesinde, kabahat ve suçun arasındaki ilişki düzenlenmiştir. Buna göre, kabahat unsurları bulunan bir fiil aynı zamanda suç teşkil ediyorsa ve kabahatin faili bu eylemden dolayı ceza almışsa, kabahat ile ilgili usul hangi aşamada olursa olsun sona erer. (Kabahatler Kanunu m. 6).

Kabahat teşkil edecek fiillerin hangileri olduğu önem taşımaktadır. Bu husus kanunun 7. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, kabahat ve kabahat eylemi sonucu uygulanacak yaptırım, kanun veya belediye düzenlemesi (yönetmelik) tarafından tespit edilir. Belediye Meclisi, sadece kendi faaliyet alanları ile ilgili çıkarmış oldukları düzenlemelere aykırı hareket edilmesi durumuna ilişkin kabahat ve yaptırım uygulayabilir. Kanun aksini düzenlememişse, kabahatlere ilişkin yaptırımlar tüzel kişiler için de uygulama alanı bulur. (Kabahatler Kanunu m. 7).

Kabahat icraî veya ihmali bir hareketle işlenebilir. İhmali hareketle bir kabahatin işlenebilmesi için kişinin icraî hareketle bulunma yükümlülüğü altında olması gerekir. (Kabahatler Kanunu m. 8).

Ceza mevzuatının uygulanması 10. maddede düzenlenmiştir. Bu kanunda aksine hüküm yoksa, kabahat eylemine ilişkin, Ceza Kanunu, Çocuk Koruma Kanunu ve Ceza Muhakemesi Kanunu'nun hükümleri uygun düştüğü ölçüde uygulama alanı bulur. (Kabahatler Kanunu m. 9).

Kanun, Kosova'nın ülkesel bütünlüğü içinde kabahat eylemini işleyen herkese karşı uygulanır. (Kabahatler Kanunu m. 11) Diplomatik dokunulmazlığa sahip olanlar ise 12. maddede istisna tutulmuştur. (Kabahatler Kanunu m. 12) Belediye düzenlemesi tarafından kabul edilen kabahatler ise, kabahat fiili ancak ilgili belediyenin idari sınırları içinde işlendiyse uygulanacaktır.

Kanun'un ikinci bölümü kabahat sorumluluğu adı altında düzenlenmiştir. Kabahatin faili bir harekette bulunarak veya bulunmayarak, kendisi veya başkası aracılığıyla kabahat sayılan fiili işleyen kişidir. Failin kasıt veya taksirle sorumlu tutulabilmesinin şartı temyiz kudretine sahip olmasıdır. Taksirli sorumluluğa ancak kanunda belirtilmiş durumlarda gidilebilir. Kabahatin işlendiği tarihte on dört yaşından küçük olanların sorumluluğu bulunmamaktadır. Kosova Cumhuriyeti idari kurumlarının, yargısal kurumların ve yerel yönetim kurumlarının kabahat sorumluluğu söz konusu değildir. (Kabahatler Kanunu m. 13).

Kanunun 14. maddesinde, zihinsel yetersizlik veya kısmi zihinsel yetersizlik durumları düzenlenmiştir. Buna göre, kabahat teşkil eden fiilin işlendiği tarihte, geçici veya sürekli bir zihinsel hastalık yada düzensizlik içinde bulunan kişi, kabahat fiilinin doğasını, önemini veya sonuçlarını anlayamaz ve davranışlarını kontrol edemez. Bu durumdaki kişi zihinsel olarak yetersiz ka-

bul edilir. İkinci fıkrada ise, kabahat teşkil eden fiilin işlendiği tarihte kabahat fiilinin doğası, önemi ve sonuçları hakkında kısmen bilgi sahibi olan kişinin sorumluluğu kabul edilmiş, ancak yaptırım uygulanırken, kişinin bulunduğu şartların dikkate alınacağı düzenlenmiştir. (Kabahatler Kanunu m. 14).

Kanunda, kabahatin işlenmesinde kast ve taksire (dikkatsizlik) yer verilmiştir. Kastla ilgili olan 16. maddede doğrudan veya olası kast, taksirle ilgili 17. maddede de bilinçli ve bilinçsiz taksirin tanımı yapılmıştır. Kanun hata durumunda kabahat failinin sorumlu olmadığını, taksirle düşülen hatanın ise hata kapsamına girmediğini dolayısıyla sorumluluk sonucunu doğurduğunu düzenlemiştir. (Kabahatler Kanunu m. 18).

Kanunda, teşebbüs ile ilgili bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu durumda, bu Kanunun 10. maddesinde yapılan atıf nedeniyle Ceza Kanunu'na bakılması gereklidir. Ceza Kanununda, suça teşebbüs sonucu cezai sorumluluk konusunda iki durum söz konusudur. Bunlardan birincisi, ilgili eylemin 3 yıl ve daha fazla cezayı gerektirecek bir eylem olması halidir. İkinci durum ise ancak Ceza Kanunu'nun ilgili maddesinde suça teşebbüsün cezalandırılacağına açıkça öngörülmesidir (Ceza Kanunu, m. 28). Bu durumda, ayrıca bir yasal düzenleme bulunmadığı sürece, kabahat teşkil eden fiile teşebbüse dair herhangi bir sorumluluk bulunmadığına yönelik yorum yapmak gerekmektedir.

Birden fazla kişi ortak halde kabahat fiilini işlerse veya kabahat fiilini işleyen kişiye önemli bir katkı sunarsa bu kişiler ayrı ayrı yaptırıma tabi tutulur. Burada mahkeme, kabahat fiilinde bulunanların eylemlerini göz önünde bulundurarak yaptırımı değerlendirir. Bilinçli olarak bir kişiyi kabahat fiilini işlemesi için azmettiren aynı yaptırıma tabi tutulur. Buna karşılık yardım eden veya araç temin eden daha hafif bir yaptırıma tabi tutulur. (Kabahatler Kanunu m. 20, 21, 22).

Tüzel kişilerin bir insan topluluğu olması, ceza hukuku anlamında bir muhatap olabilecekleri düşüncesini ortaya çıkarmıştır. Ekonomik gelişmeler ve tüzel kişilerin faaliyet türlerindeki artış, zaman içinde “topluluk suç işleyemez” anlayışının değişmesine neden olmuştur⁷¹. Tüzel kişiler, bizzat kendi organları, sorumlu gerçek kişiler veya tüzel kişiler adına yetki verilen kişi tarafından icraî ve ihmalî hareketle işlenen kabahatten sorumludur. Tüzel kişilerin sorumluluğu, kabahat fiilini işleyen gerçek kişinin sorumluluğunu ortadan kaldırmaz. Yabancı gerçek kişi, yabancı tüzel kişi ve yabancı tüzel kişinin yetkili kıldığı gerçek kişilere, kabahat sorumluluğu ile ilgili yerli gerçek ve

⁷¹ Koray Doğan, 'Tüzel Kişilerin İdari Para Cezası Sorumluluğunda İsnadiyet Sorunu', Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 17, No: 1, 2015, ss. 1-77, s. 4.

tüzel kişilerle aynı hükümler uygulanır. Ancak, yabancı tüzel kişi ve yabancı tüzel kişinin yetkili kıldığı gerçek kişilere, Kosova Cumhuriyeti sınırları içinde temsilcilikleri bulunmaması durumunda kabahatle ilgili yaptırım uygulanmaz. Bu kanunda farklı bir düzenleme getirilmediği takdirde, Tüzel Kişilerin Ceza Sorumluluğuna İlişkin Kanun uygun düştüğü ölçüde uygulama alanı bulur. (Kabahatler Kanunu m. 23, 25, 26).

C. İdari Yaptırımlara Dair Hükümler

Hukuk ile yaptırım ilişkisinin açıklanabilmesi için ilgili hukuk kurallarının niteliklerinin anlaşılması ve hukuk kurallarına aykırılık hususunun irdelenmesi gerekmektedir⁷². Kamu hukuku alanında uygulanan yaptırımlar, cezai ve idari yaptırımlardır. Cezai yaptırımlar ceza hukuku alanında uygulama alanı bulmaktadır. İdari yaptırımlar ise kendi içerisinde idarenin kendisine karşı yaptırımlar ve özel kişilere karşı yaptırımlar olmak üzere iki türlüdür⁷³. Kabahat olarak ifade edilen eylemler hukuki değer üzerinde zarar meydana getirmektedir. Bununa birlikte, bu zarar suçlar kadar ağır bir tehlikeye neden olmamaktır. Öte yandan önemsiz olarak nitelendirebilecek bu ihlallerin, yargı organının iş yükünü artırması ve zaman kaybına neden olmasının da önüne geçilmesi gerekmektedir. Bu nedenle hukuka aykırılık düzeyi daha düşük olarak kabul edilebilecek eylemler kabahat olarak değerlendirilmektedir. Sonuç itibarıyla kabahat sayılan eylemler, cezai nitelikte yaptırımlar yerine, idari nitelikte yaptırıma tabi tutulmaktadır⁷⁴.

Kabahat ile ilgili uygulanabilecek yaptırım türleri, Kanunun 27. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre uygulanabilecek yaptırımlar şunlardır: 1.) uyarı, 2.) para cezası, 3.) ceza puanı, 4.) sürücü ehliyetinin geçerliliğinin sona ermesi, 5.) araç sürüş yasağı, 6.) mesleki faaliyetin yasaklanması, 7.) yabancıнын sınır dışı edilmesi. Tüzel kişinin sorumluluğu kapsamında sadece para cezası öngörülebilir. (Kabahatler Kanunu m. 27).

Para cezası, kabahatin ana yaptırımıdır. Hafif bir kabahat durumunda para cezası yerine uyarı cezası uygulanır. Mesleki faaliyetin yasaklanması, ancak kişiye daha önce para cezası verilmiş ise uygulanabilir. Sürücü ehliyetinin geçerliliğinin sona ermesi ve araç sürüş yasağı, para cezası, uyarı cezası birlikte veya kanunda belirtilmiş hallerde bağımsız olarak uygulanır. Yabancıнын sınır dışı edilmesi, para cezası, uyarı cezası ile birlikte veya kanunda belirtilmiş hallerde bağımsız olarak uygulanır. (Kabahatler Kanunu m. 28).

⁷² Ilgın Özkaya Özlüer, 'İdari Yaptırımların Özellikleri ve Çevre Kanunu', Ankara Barosu Dergisi 1, 2015, ss. 123-186, s. 126.

⁷³ Zeliha Alpsöy, 'İdari Yaptırım Kavramı ve Mülkiyetin Kamuya Geçirilmesi', Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 26, Sayı: 45, ss. 261-303, s. 264.

⁷⁴ Murat Ekinci, 'Ceza Hukuku İlkeleri Açısından İdari Yaptırımlar', Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi, No: 1, 2017, ss. 19-54, s. 23.

Para cezasına ilişkin alt ve üst sınırlar 29. maddede düzenlenmiştir. Buna göre, kanun ile tespit edilebilecek para cezası miktarları şöyledir:

1. Gerçek kişiler ve tüzel kişiler için uygulanacak para cezası 30 Euro'dan az ve 2000 Euro'dan fazla olamaz.
2. Kayıtlı işletmesi bulunan gerçek kişi için 200 Euro'dan az ve 5000 Euro'dan fazla olamaz.
3. Tüzel kişiler için 500 Euro'dan az ve 20000 Euro'dan fazla para cezası verilemez.

Yukarıdaki paragrafın dışındaki durumlarda, hafif kabahatler için, aşağıdaki miktarlarda para cezası verilebilir:

1. Gerçek kişiler ve tüzel kişiler için uygulanacak para cezası 20 Euro'dan az ve 200 Euro'dan fazla olamaz.
2. Kayıtlı işletmesi bulunan gerçek kişi için 50 Euro'dan az ve 400 Euro'dan fazla olamaz.
3. Tüzel kişiler için 150 Euro'dan az ve 2000 Euro'dan fazla para cezası verilemez.

Belediye meclisi kararı ile tespit edilebilecek para cezaları:

1. Gerçek kişiler ve tüzel kişiler için uygulanacak para cezası 20 Euro'dan az ve 1000 Euro'dan fazla olamaz.
2. Kayıtlı işletmesi bulunan gerçek kişi için 50 Euro'dan az ve 3000 Euro'dan fazla olamaz.
3. Tüzel kişiler için 150 Euro'dan az ve 10000 Euro'dan fazla para cezası verilemez.

Yukarıdaki paragrafın dışındaki durumlarda, hafif kabahatler için, aşağıdaki miktarlarda para cezası verilebilir:

1. Gerçek kişiler ve tüzel kişiler için uygulanacak para cezası 10 Euro'dan az ve 100 Euro'dan fazla olamaz.
2. Kayıtlı işletmesi bulunan gerçek kişi için 30 Euro'dan az ve 250 Euro'dan fazla olamaz.
3. Tüzel kişiler için 100 Euro'dan az ve 1500 Euro'dan fazla para cezası verilemez. (Kabahatler Kanunu m. 29).

Para cezasının ödenme süresi 15 günden az 90 günden fazla olamaz. Para cezası miktarının yüksek olduğu ve ceza alan kişinin ekonomik durumunun

kısıtlı olduğu durumlarda, idari organ veya mahkeme bu cezanın belirli taksitler halinde ödenmesine karar verebilir. Ancak ödeme süresi 6 aydan fazla olamaz. Kanunda belirtilen durumlarda para cezasının derhal ödenmesi gerektiği düzenlenebilir. Para cezası alan kişinin süresi içinde bu cezayı ödemesi durumunda, para cezasının miktarında %50 oranında bir indirim yapılır. Kısmen veya tamamen ödememe durumunda ise para cezası İcra Usul Kanununun hükümleri uyarınca tahsil edilir. (Kabahatler Kanunu m. 30).

Kanunun 31. maddesi gereğince, mahkeme, kabahat fiilinin koşullarını, hafifletici ve ağırlaştırıcı nedenleri, fiilin önem ve sonuçlarını, failin fiilden önceki ve sonraki davranışlarını dikkate alarak, uygulanacak yaptırım oranını tespit eder. (Kabahatler Kanunu m. 31) Kanunda belirtilen bazı kabahat teşkil eden fiiller ve belediye meclisi düzenlemeleri ile tespit edilen kabahat teşkil eden fiiller hakkında idari organlar yaptırım uygulamaya yetkilidir. (Kabahatler Kanunu m. 55).

Kanuna göre, eylemin işlendiği tarihten itibaren 1 yıl geçmesi halinde yaptırım kararı verilemez. Kanuna göre bu sürenin işleminin mümkün olmadığı durumlarda zamanaşımı duracaktır. Yargı organları veya idari organlar tarafından konuyla ilgili işlem yapılması durumunda zamanaşımı kesilecektir. Zamanaşımı her kesinti ile yeniden başlar ancak her halde kabahat eyleminin işlendiği tarihten itibaren 2 yıl içinde sona erer. Kanun ile bazı kabahatlerin zamanaşımı süresi daha uzun olarak tespit edilebilir. Ancak bu süre 5 yıldan fazla olamaz. Yerine getirme zamanaşımı süresi ise 1 yıldır. Buna göre; kabahat eyleminin işlendiği tarihten itibaren 1 yıl geçtikten sonra yaptırım kararı yerine getirilemez. (Kabahatler Kanunu m. 42, 43).

D. İdari Yaptırım Kararına Karşı Başvuru Yollarına Dair Hükümler

1. İdari İtiraz

Tarafın kabahat yaptırımına itiraz etmesi durumunda, bu itiraz kararı veren idari makamın oluşturduğu en az 3 kişilik bir komisyon tarafından incelenir. İtiraz kararın tebliği tarihinden itibaren 8 gün içinde yapılmalıdır. Bu komisyon, yaptığı araştırma sonucu kabahatle ilgili yaptırımın koşullarını tespit ederse yaptırımın uygulanmasıyla ilgili karar alır. Bu itirazın yetkisi dahilinde olmadığı kanaatine varırsa dosyayı yetkili mahkemeye sunmalıdır. Bu komisyon, itirazın sunulduğu tarihten itibaren 30 gün içinde yazılı olarak karar vermelidir. (Kabahatler Kanunu m. 60, 62) Kanunda, tarafın bu komisyon tarafından haklı bulunması durumunda nasıl hareket edileceği belirtilmemiştir. Bu durumda büyük olasılıkla ilgili yaptırım kararı geri alınacaktır. Zira kanunda düzenlenmeyen hallerde ve uygun düştüğü ölçüde İdari Usul Kanununun uygulanacağına dair atıf yapılmıştır. (Kabahatler Kanunu m. 63).

2. Yargısal Koruma

Yukarıda belirtilen komisyon tarafından verilen nihai karardan hoşnut olmayan taraflar bu karara karşı dava açabilir. Bu davayı hakkında kabahatle ilgili yaptırım kararı verilen gerçek veya tüzel kişi, onların yasal temsilcisi, zarar gören veya mallarına el konulan kişi açabilir. Bu davanın açılması ilgili kararın belirli durumlarda kararın yürütmesini durdurmaktadır. Bu durum, gerçek kişiler için 100 Euro, tüzel kişinin sorumlusu gerçek kişi, memur ve işletme sahipleri için 500 Euro ve tüzel kişi için 1000 Euro'yu aşmayan para cezaları için geçerlidir. (Kabahatler Kanunu m. 64).

Kanunun 66. maddesi gereğince, Komisyonun kararı aşağıdaki durumlarda mahkemeye taşınabilir:

- Karar kanununun ilgili maddi hükümlerini ihlal etmişse;
- Karar kanunun usulle ilgili hükümlerini ihlal etmişse, yetkili organ tarafından alınmadıysa veya karar gerekli unsurları barındırmıyorsa;
- Yanlış veya gerçek duruma uygun olmayan bir karar verildiyse;
- Uygulanan yaptırımlar veya alınan önlemler nedeniyle bu dava açılabilir.

Yargılama sırasında taraflar, hâkimin izniyle, belge sunabilir, tanık dinlenmesini isteyebilir. Son söz, kabahat ile ilgili yaptırım uygulanan kişiye, yasal temsilcisine veya tüzel kişi söz konusu ise onun temsilcisine aittir. (Kabahatler Kanunu m. 66).

Yargılama, mahkemenin, beraat veya mahkûmiyet kararı ile sona erer. Beraat kararı sonucunda kabahatle ilgili prosedür iptal edilir. (Kabahatler Kanunu m. 124).

İlk derece mahkemesinin almış olduğu karara karşı, taraflar ikinci derece mahkemeye itiraz edilebilir. Bu başvuru, kararın tefhimi veya tebliği tarihinden itibaren 8 gün içinde yapılmalıdır. İkinci derece mahkemesi, ilk derece mahkemesinin verdiği kararı onayabilir, değiştirebilir veya geçersiz kılabilir. İkinci derece mahkemesi sunulmuş olan sebepler ile bağlı değildir. Uygulanan prosedürün hukuka uygun olup olmadığına karar verecektir. (Kabahatler Kanunu m. 143).

İkinci derece mahkemesi, kararıyla birlikte dosyayı ilk derece mahkemesine geri gönderir. İlk derece mahkemesi, bu kararda belirtilen hususları uygulamak ve tartışmalı konuları tekrar gözden geçirmekle yükümlüdür. (Kabahatler Kanunu m. 145) Kanunda, temyiz kanun yolu düzenlenmemiştir. Bu durumda, Kanunun 10. maddesi tarafından yapılan atıf nedeniyle, Ceza Muhakemeleri Kanununun ilgili hükümleri uygulanacaktır.

Peja Temel Mahkemesi, Kabahatler Dairesi 31.05.2022 tarihli ve K.nr. 1277/2021 sayılı kararıyla, sanık Y. (S.) M.'nin aynı anda iki kabahatten sorumlu olduğu ve trafik kazasına karıştığı tespit edilmiştir. Sanık, ilgili Kanun'un 48. ve 39. kapsamındaki kabahatlerden dolayı 200 (iki yüz) Avro para cezasına çarptırılmıştır. Kosova İstinaf Mahkemesi, Ka.nr. 237/2022 sayı ve 17.06.2022 tarihli kararıyla sanık Y. (S.) M.'nin savunma avukatının itirazını reddetmiştir. Böylece ilk derece mahkemesinin kararı onanmıştır.

Bu kararlara karşı savunma avukatı, Kabahatler Kanunu'nun 48. maddesi ve Ceza Usul Kanunu'nun ilgili maddelerinin ihlal edildiği gerekçesiyle kararların kanun yararına bozulması talebiyle Kosova Yüksek Mahkemesi'ne başvurmuştur. Devlet Savcılığı'nın konu ile ilgili görüşünde, talebin kabul edilmemesi gerektiği belirtilmiştir. Sonuç olarak Kosova Yüksek Mahkemesi, talebi kabul edilemez bulmuştur. Gerekçe olarak ise, kanun yararına bozma talebinin ancak Devlet Savcısı tarafından istenebilecek olmasıdır. Savunma avukatının böyle bir yetkisi bulunmamaktadır⁷⁵.

Kanunda, temyizden farklı olarak yargılamanın yenilenmesi kurumu düzenlenmiştir. Kanuna göre kabahat ile ilgili yargılama sonuçlandıktan sonra belirli durumlarda tekrarlanabilir:

1. Kabahatle ilgili yaptırım kararının, sahte belge veya tanıklığa dayanılarak verildiği tespit edilirse,
2. Kararın gerekçesiz olarak alındığı veya ilgililerin görevlerini kötüye kullandığı tespit edilirse,
3. Aleyhine kabahat yaptırım kararı verilen kişinin, daha önce de aynı eylemden dolayı kabahatle ilgili yaptırım kararı veya Ceza Kanunu kapsamında suç işlediğine dair bir karar aldığı tespit edilirse,
4. Bilinmiş olsalardı, farklı karar alınmasını gerektirecek olan yeni kanıtlar ve yeni gerekçeler tespit edilirse yargılama yenilenebilir. (Kabahatler Kanunu m. 146).

Kosova Yüksek Mahkemesi olan Gjykata Supreme'nin internet sayfasında mahkeme kararları yayınlanmaktadır. Aşağıda kabahat ile ilgili tarama yapıldığında çıkan kararlardan birisi özet olarak verilmiştir:

Mitrovica Temel Mahkemesi, Skenderaj Şubesi, Kabahatler Dairesi, 10.02.2023 tarih ve 314/2021 sayılı kararıyla sanık L.F.'nin, Kosova Orman Kanunu'nun 36. maddesinin 3. fıkrasının (a) bendinde belirtilen kabahat ne-

⁷⁵ Kosova Yüksek Mahkemesi (Gjykata Supreme), 16.01.2023 tarih, 2021:234678 sayılı kararı, https://supreme.gjyqesori-rks.org/wp-content/uploads/verdicts/SUP_KML_2021-234678_SQ.pdf (Erişim Tarihi: 22.06.2024).

deniyle kendisini sorumlu ilan etmiş ve 200 (iki yüz) Avro tutarında para cezasına çarptırmıştır. Hükümün kesinleştiği günden itibaren 15 gün içinde ödeme yapılması ve yasal süre içerisinde ödeme yapılmaması halinde aynı cezanın kanun hükümlerine göre cebren infaz edilmesi kararlaştırılmıştır.

Kosova İstinaf Mahkemesi, tarafların itirazlarını değerlendirmiş ve kabul etmemiştir. Kosova İstinaf Mahkemesi'nin kararına karşı Devlet Savcısı, 05/L-087 sayılı Kanunun 139. maddesinin 2. paragrafında yer alan kabahat usulü hükümlerinin esaslı ihlali nedeniyle kanun yararına bozulması talebinde bulunmuştur. Kosova Yüksek Mahkemesi talebi uygun bulmuş, itiraz edilen kararda İstinaf Mahkemesi'nin süreyi yanlış hesapladığını tespit etmiştir. Nihayetinde kararı bozarak davayı yeniden yargılama ve eski durumuna döndürme için İstinaf Mahkemesine geri göndermiştir. Devlet savcılığının talebinde, 05/L-087 sayılı Kabahatler Kanunu'nun 139. maddesinin 2. paragrafındaki kabahat usulünün esaslı ihlali gerekçe olarak gösterilmiştir⁷⁶.

Kosova Halkın Avukatı (Ombudsman) Enstitüsü'nün 2021 yılında yayınladığı yıllık raporda, Covid-19 olarak bilinen salgının yarattığı durumun, çevre sorunlarıyla ilgili hakların hayata geçirilmesinde geciken mahkeme işlemlerinin sorunu derinleştirdiğini tespit etmiştir. Bu bağlamda PPN 154/2015 sayılı suç raporunun, Priştine Temel Savcılığı tarafından 17 Haziran 2020 tarihinde reddedilmiş olduğu tespit edilmiştir. Dava 10 Mart 2015 tarihinde başlatılmış olup, Çevre ve Alan Planlama Bakanlığı aleyhindeki suç duyurusu ve entegre çevre izninin verilmesi ve SharCem adlı işletmeye kabahat soruşturmasının başlatılması hakkındadır⁷⁷.

Kosova Hükümeti tarafından yayınlanan Hukukun Üstünlüğü 2021-2026 Strateji Belgesi'ne göre; 2020 yılında ceza davalarının çözülmesinde verimlilikte önemli bir düşüş yaşanmıştır. 2019 yılına kıyasla %21 oranında daha az ciddi suç vakası alınmasına rağmen, aynı yıla kıyasla %38 oranında daha az vaka çözüme kavuşmuştur. Kabahat davalarının çözümünde etkinlik açısından durum daha da kötüleşmiştir. 2020 yılında, 2019'a kıyasla %85 oranında daha az dava çözüme kavuşmuştur. Bunun sonucunda, ciddi ceza davalarının çözümü için ayrılan süre %66 oranında artarken, kabahatler ile ilgili uyuşmazlıklarda bir önceki yıla göre önemli ölçüde artış görülmüştür⁷⁸.

⁷⁶ Kosova Yüksek Mahkemesi (Gjykata Supreme), 29.09.2023 tarih, 2021:258296 sayılı kararı, https://supreme.gjyqesori-rks.org/wp-content/uploads/verdicts/SUP_KML_2021-258296_SQ.pdf (Erişim Tarihi: 22.06.2024).

⁷⁷ Republic of Kosovo, Ombudsperson Institution, 2021 Annual Report, No: 21, 2022, Priştine, s. 33.

⁷⁸ Government of the Republic of Kosovo, Strategy on Rule of Law 2021-2026, s. 15.

SONUÇ

Kosova Cumhuriyeti, Avrupa kıtasının en yeni devletidir. Kosova’da başta Avrupa Birliği olmak üzere birçok uluslararası örgüte de üye olmak için politikalar yürütülmektedir. Bu doğrultuda yürürlükteki mevzuatın Avrupa Birliği üye ülkelerinin standartlarına yakınlaştırmaya yönelik çalışmalar yapılmaktadır.

Kosova’da yürürlükte bulunan Kabahatler Kanunu’nun Avrupa Birliği direktiflerine atıf yapması önemli ve doğru bir adımdır. Buna karşılık, Kabahatler Kanunu’nun bu kadar ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiş olması tartışılabilir. Daha açık bir ifadeyle, Ceza Kanunu ve Ceza Muhakemesi Kanunu kapsamına giren önemli bazı kurumları yeniden ayrıntılı şekilde Kabahatler Kanunu kapsamında düzenlemesinin ne kadar isabetli olduğu sorgulanabilir. Bunun yerine, kabahat teşkil eden fiillerin kanunda düzenlenmesi daha doğru bir yöntem olsa gerekir. Yürürlükteki kanuna göre, kabahat teşkil eden fiiller kanunla veya belediye meclisinin kararıyla tespit edilebilecektir. Tüm bu fiillerin kanun ile tespit edilmesi hukuk güvenliği ilkesine daha uygun olacaktır.

Kosova’da tüm alanlarda yazılan ve başarılı bulunan bilimsel çalışmaların elektronik ortamda erişime açılacağı bir sistemin kurulması gerekmektedir. Bu tür bir uygulama gerek kanun koyucuya yasama faaliyetlerinde gerek ise akademik araştırma faaliyetlerine fayda sağlayacaktır. Kosova Yüksek Mahkemesi görevini yapan Gjykata Supreme’nin kararlarının elektronik ortamda yayınlanması önemlidir. Önceki yıllarda Kosova Yüksek Mahkemesinin internet sayfasında kavram ile arama yapılabilmesi mümkün değildi. Fakat internet sayfası yenilenmiş ve kavram ile arama yapılabilen yeni bir sistemin geliştirilmiş olduğu görülmektedir. Bu durum konuyla ilgili yeni çalışmalar yapılmasına olanak sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Bilimsel Kaynaklar

- AKGÜNDÜZ, Sait Nuri, ‘Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Hukukunun Kaynakları’, Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt 4, Sayı: 8, Yıl: 2016, ss. 1-16.
- ALPSOY, Zeliha, ‘İdari Yaptırım Kavramı ve Mülkiyetin Kamuya Geçirilmesi’, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 26, Sayı: 45, ss. 261-303.
- ANASTASI, Aurela, ‘Kushtetuta e Republikës së Kosovës Dhe Integrimi i Saj Euro-Atlantik, (Kosova Cumhuriyeti Anayasası ve Onun Avro-Atlantik Entegrasyonu)’, Gjeopolitika, Issue: 04, Yıl: 2010, ss. 69-75, <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=36498> (Erişim Tarihi: 02.04.2024).
- BAYRAKTAR, Köksal, ‘Ceza Hukukuna Suç Olmaktan Çıkarma Akımı’, Journal of İstanbul University Law Faculty, 50, no 1-4, 1984, ss. 197- 212.
- BINGULAC, Nenad, ‘Criminal Sanctions and Their Development in the Socialist Federal Republic of Yugoslavia’, Journal of Eeastern European Criminal Law, Issue: 01/2017, ss. 51-61.
- CANOĞLU, Veysel Candan, ‘Anayasa m. 38/7 Bağlamında Ceza Sorumluluğunun Şahsiliği İlkesinin Kabahatler ve Disiplin Suçlarında Uygulanabilirliği’, Suç ve Ceza-Ceza Hukuku Dergisi, Cilt: 14, Sayı: 1, 2021, ss. 43-98.
- DOĞAN, Koray, ‘Tüzel Kişilerin İdari Para Cezası Sorumluluğunda İsnadiyet Sorunu’, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 17, No: 1, 2015, ss. 1-77.
- DURSUN, Hasan, ‘Almanya’da Suç ve Cezalarda Kanunilik İlkesinin Uygulanması’, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi 9, 2017, ss. 203-246.
- DURSUN, Hasan, ‘İtalya’da İdari Suç ve Cezalarda Kanunilik İlkesi ve Alınacak Dersler’, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi 10, 2017, ss. 219-257.
- EKİNCİ, Murat, ‘Ceza Hukuku İlkeleri Açısından İdari Yaptırımlar’, Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi, No: 1, 2017, ss. 19-54.
- GAVRİLOV, Boris Yakovlevich / VERONİN, Mikail Yu. / SİZOVA, Viktoria Nikolaevna / LAPİN, Vyacheslav Olegovich / PETROVA, V. Demidova, ‘Trends of the criminal-legal complex in relation to the legislative consolidation of the misdemeanor category’, JURÍDICAS CUC, vol: 18, no: 1, 2022, ss. 183-198.
- GİŞİ, Selçuk, ‘Kabahatleri Suç Olmaktan Çıkarma Eğilimi ve Kabahatler Kanunu’, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 1, 2017, ss. 129-152.
- HAJDARI, Azem / IBRAIMI, Shpresa / HAJDARI, Albulena, Reforming of the Judicial System of ‘Kosovo based on Law No 03-L-199 On Courts’, Iliria International Review, 2014/1, Priştine. Yıl: 2014, ss. 231-250.
- HOTI, Afrim, Mbrojtja e Të Drejtave Në Kosovë (Kosova’da Hakların Korunması), MPDL Movement for Peace, 2010.

- HOTI, Afrim, Respektimi Dhe Mbrojtja e Të Drejtave Të Punëtorëve Në Kosovë (Kosova'da İşçi Haklarının Korunması ve Onlara Saygı Duyulması), 2011, Briefing: 37, <https://www.yumpu.com/xx/document/read/19750173/respektimi-dhe-mbrojtja-e-te-drejtave-te-punetoreve-ne-solidar> (Erişim Tarihi: 20.01.2024).
- İÇEL, Kayıhan, 'Çağdaş Ceza Hukukunun Evrensel İlkelerinin Kabahat Türünden Eylemler Alanındaki Boyutları', Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, 7, 2016, ss. 621-635.
- İÇEL, Kayıhan, 'İdari Ceza Hukuku ve Kabahatleri Suç Olmaktan Çıkarma Eğilimi', Journal of İstanbul University Law Faculty, 50, No: 1-4, 2011, ss. 117-131.
- KAŞKA, Hasan, 'Kabahatlerin Beyaz Hüküm Niteliğindeki Normlarla Düzenlenmesi Meselesi (Kabahatler Kanunu Madde 4/1 Üzerine Bir İnceleme)', Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 3, no: 2, ss. 168-249.
- LEDERER, Ivo L, 'Nationalism and the Yugoslavs', Nationalism in Eastern Europe, Ed. Peter F. Sugar, Ivo J. Lederer, University of Washington Press, Seattle, 1971.
- MACY, Brian / SHABANI, Jeton, 'Silence and Integrity: Sectioning the Marginalized of Police Offences in Kosovo', Healthcare Union of Kosovo, Priştine, 2019, ss. 1-16.
- MURATI, Valon, 'Kosovo between International Administration National Efforts for Statehood and Parallel Structures: Consequences for Human Rights and Democracy', Lessons (not) Learned With Regard to Human Rights and Democracy, A Comparison of Bosnia and Herzegovina, Kosovo, Macedonia, European Academic Press, Priştine, 2009.
- OĞUZ, Arzu, Karşılaştırmalı Hukuk, Yetkin Yayınları, 1. Basım, Ankara, 2003.
- ÖZKAYA ÖZLÜER, Ilgın, 'İdari Yaptırımların Özellikleri ve Çevre Kanunu', Ankara Barosu Dergisi 1, 2015, ss. 123-186.
- PASTOVIĆ, Dunja, 'Unification of the Criminal Law in the Interwar Yugoslav State (1918-1941)', Cracow Studies of the Constitutional and Legal History, Issue: 04/2019, ss. 555-574.
- SAHITI, Ejup, E Drejta Procedures Penale (Ceza Usul Hukuku), UP, Priştine, 2015.
- SADIKU, Mirjona, 'The Origins of the Kanun: Exploring the Development of the Albanian Customary Law', Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 2, Yıl: 2014, ss. 77-95.
- SALIHU, Ismet, E Drejta Penale Pjesa Pergjithshme (Ceza Hukuku Genel Bölüm), UP, Priştine, 2010.
- SALIHU, Ismet / ZHITIJA, Hilmi / HASANI, Fejzullah, Komentari I Kodit Penal Te Republikës së Kosovës (Kosova Cumhuriyeti Ceza Kanunu'nun Yorumu), GIZ, 1. Basım, Priştine, 2014.
- ŞEN, Ersan, 'İdari Ceza Hukuku', İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi 9, 1990, ss. 21-50.

- TARIFA, Fatos, Hakmarria Ėshtë Imja: Morfologjia Sociale dhe Gramatika Morale E Gjakmarries (İntikam Benim: Kan Davalarının Sosyal Morfolojisi ve Ahlakı Grameri), Onfuri, Tirane, 2014.
- TRAJCE, Aleksander, The Gentleman, the Vagabonds and the Stranger: Cultural Representations of Large Carnivores in Albania and their Implications for Conservation, University of Roehampton London, Doctoral Thesis, 2017, https://pure.roehampton.ac.uk/ws/portalfiles/portal/600214/TRAJCE_thesis_2016_FINAL_LQ_.pdf (Erişim Tarihi: 11.06.2024).
- VASILJEVIC, Dragan / Nikac, Zeljko, ‘Administrative Measures of Police in Maintaining Public Order and Preventing Violence a General Overview’, Academy of Criminalistic and Police Studies, Belgrad, 2012, ss. 121-131.
- ZOGAJ, Albert / BERISHA, Qerkin / MURATI, Valon, Të Arriturat dhe të Metat e Sistemit Juridik të Kosovës (Kosova Hukuk Sisteminin Kazanımları ve Eksiklikleri), Qendra per Drejtat e Njeriut, UP, Priştine, 2007.
- ZOGAJ, Besim, ‘The Forms and Dissemination of Organized Crime as a Phenomenon in Republic of Kosova’, 2021, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3864840, ss. 1-25 (Erişim Tarihi: 25.06.2024).

Normatif Metinler

- Arnavutluk Cumhuriyeti İdari Kabahatler Kanunu, <https://qbz.gov.al/eli/ligi/2010/05/20/10279/8f2f1447-c3ac-4f66-ba80-e9947a8d464c;q=kundervajtje> (Erişim Tarihi: 25.06.2024).
- Birleşmiş Milletler Tokyo Kuralları, <http://www.izmirbarosu.org.tr/Upload/files/Sayfalar/merkezler/tokyo-kurallari.pdf> (Erişim Tarihi: 14.05.2024).
- Ceza Yargılamasında Bilgilendirme Hakkına İlişkin Direktif, <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:142:0001:0010:en:PDF> (Erişim Tarihi: 25.05.2024).
- Ceza Yargılamasında Tercüme ve Çeviri Hakkına İlişkin Direktif, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32010L0064&from=EN> (Erişim Tarihi: 25.05.2024).
- Kosova Cumhuriyeti Anayasası, <http://www.gjk-ks.org/repository/docs/Kosova.Cumhuriyeti.Anayasasi.pdf> (Erişim Tarihi: 24.05.2024).
- Kosova’nın Statüsüne İlişkin Geniş Kapsamlı Çözüm Anlaşması, <http://old.kuvendikosoves.org/common/docs/Propozim%20per%20Statusin%20e%20Kosoves.pdf> (Erişim Tarihi: 24.05.2024).
- 03/L-190 sayılı Kosova Cumhuriyeti Resmi Gazetesi Kanunu, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=10680> (Erişim Tarihi: 11.06.2024).
- 06/L-074 sayılı Kosova Cumhuriyeti Ceza Kanunu, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=18413>. 11.05.2019 (Erişim Tarihi: 29.05.2024).
- 06/L-074 sayılı Kosova Cumhuriyeti Ceza Kanunu (Türkçe çevirisi), <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=18413> (Erişim Tarihi: 29.05.2024).

05/L-087 sayılı Kabahatler Kanunu, <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=12839> (Erişim Tarihi: 18.04.2024).

05/L-087 sayılı Kabahatler Kanunu (Türkçe çevirisi), <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=12839> (Erişim Tarihi: 18.04.2024).

Mahkeme Kararları

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Engel ve Diğerleri/Hollanda, 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72 Başvuru No.lu, 29.11.1976 Tarihli Kararı, [https://hudoc.echr.coe.int/#{%22itemid%22:\[%22001-57478%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/#{%22itemid%22:[%22001-57478%22]}) (Erişim Tarihi: 25.05.2024).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Lotz/Almanya, 9912/82 Başvuru No.lu, 25.08.1987 Tarihli Kararı, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-57531%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57531%22]}) (Erişim Tarihi: 25.05.2024).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Jussila/Finlandiya, 73053/01 Başvuru No.lu, 23.11.2005 Tarihli Kararı, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-78135%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-78135%22]}) (Erişim Tarihi: 25.06.2024).

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Pişkin/Türkiye, 33399/18 Başvuru No.lu, 15.12.2020 Tarihli Kararı, [https://hudoc.echr.coe.int/#{%22fulltext%22:\[%22\\%22CASE%20OF%20PI%20C5%9EKIN%20v.%20TURKEY%20-%20Turkish%20Translation%20by%20the%20Turkish%20Ministry%20of%20Justice%22%22\].%22languageisocode%22:\[%22TUR%22\].%22appno%22:\[%2233399/18%22\].%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\].%22itemid%22:\[%22001-210243%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/#{%22fulltext%22:[%22\\%22CASE%20OF%20PI%20C5%9EKIN%20v.%20TURKEY%20-%20Turkish%20Translation%20by%20the%20Turkish%20Ministry%20of%20Justice%22%22].%22languageisocode%22:[%22TUR%22].%22appno%22:[%2233399/18%22].%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22].%22itemid%22:[%22001-210243%22]}) (Erişim Tarihi: 25.05.2024).

Kosova Yüksek Mahkemesi (Gjykata Supreme), 16.01.2023 tarih, 2021:234678 sayılı kararı, https://supreme.gjyqesori-rks.org/wp-content/uploads/verdicts/SUP_KML_2021-234678_SQ.pdf (Erişim Tarihi: 22.06.2024).

Kosova Yüksek Mahkemesi (Gjykata Supreme), 29.09.2023 tarih, 2021:258296 sayılı kararı, https://supreme.gjyqesori-rks.org/wp-content/uploads/verdicts/SUP_KML_2021-258296_SQ.pdf (Erişim Tarihi: 22.06.2024).

Raporlar

Government of the Republic of Kosovo, Strategy on Rule of Law 2021-2026.

Republic of Kosovo, Ombudsperson Institution, 2021 Annual Report, No: 21, 2022, Priştine.

Supreme Court of Republic of Kosovo Sentencing Guidelines, 1.st Edition, 2018, Priştine.

Diğer İnternet Kaynakları

About EULEX, <https://www.eulex-kosovo.eu/?page=2,60> (Erişim Tarihi: 18.05.2024).

Crimes of Moral Turpitude, The Law Offices of Norton Tooby, <https://www.norton-tooby.com/node/18338> (Erişim Tarihi: 25.06.2024).

European Commision, Kosovo 2023 Report, https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/document/download/760aacca-4e88-4667-8792-3ed08cdd65c3_en?filename=SWD_2023_692%20Kosovo%20report_0.pdf (Erişim Tarihi: 24.05.2024).

Republic of Kosovo Ministry of Foreign Affairs, International Recognitions of the Republic of Kosovo, <http://www.mfa-ks.net/subdomain/oldwebsite/?page=2,224> (Erişim Tarihi: 24.05.2024).

Kosova Cumhuriyeti Eğitim Bilim ve Teknoloji Bakanlığı 2022/2023 Eğitim İstatistikleri, <https://masht.rks-gov.net/statistikat-e-arsimitne-kosove-2022-2023/> (Erişim Tarihi: 11.06.2024).

Kosovo Visa Liberalisation Signed for Entry in Early 2024, https://home-affairs.ec.europa.eu/news/kosovo-visa-liberalisation-signed-entry-early-2024-2023-04-21_en (Erişim Tarihi: 24.05.2024).

OSCE Mission in Kosovo, <https://www.osce.org/mission-in-kosovo1> (Erişim Tarihi: 29.05.2024).